

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ**

ӘЛ-ФАРАБИ атындағы ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ

**6D020800 – АРХЕОЛОГИЯ ЖӘНЕ ЭТНОЛОГИЯ
мамандығы бойынша**

ПӘНДЕРДІҢ ТИПТІК ОҚУ БАҒДАРЛАМАСЫ

*** * ***

**ТИПОВАЯ УЧЕБНАЯ ПРОГРАММА ДИСЦИПЛИН
по специальности 6D020800 – АРХЕОЛОГИЯ И ЭТНОЛОГИЯ**

Алматы 2017

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ**

ӘЛ-ФАРАБИ атындағы ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ

**6D020800 – АРХЕОЛОГИЯ ЖӘНЕ ЭТНОЛОГИЯ
мамандығы бойынша**

ПӘНДЕРДІҢ ТИПТІК ОҚУ БАҒДАРЛАМАСЫ

*** * ***

**ТИПОВАЯ УЧЕБНАЯ ПРОГРАММА ДИСЦИПЛИН
по специальности 6D020800 – АРХЕОЛОГИЯ И ЭТНОЛОГИЯ**

Алматы 2017

1. Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінде **ӘЗІРЛЕНГЕН ЖӘНЕ ҰСЫНҒАН.**

2. Типтік оқу бағдарламасы Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрінің 2016 жылғы 05 шілдедегі №425 бұйрығы негізінде бекітілген типтік оқу жоспарына сәйкес әзірленген.

3. Республикалық оқу-әдістемелік жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру кеңесінің 2016 жылғы 30 маусымындағы №2 мәжіліс хаттамасының шешімімен **БЕКІТІЛДІ**

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің рұқсатынсыз осы типтік бағдарламаларын көбейтуге және таратуға болмайды.

1. **РАЗРАБОТАНА и ВНЕСЕНА** Казахским национальным университетом им. аль-Фараби.

2. Типовая учебная программа разработана в соответствии с типовым учебным планом, утвержденным приказом МОН РК от 05 июля 2016 года №425.

3.УТВЕРЖДЕНА протокольным решением №2 заседания Республиканского учебно-методического совета высшего и послевузовского образования от 30 июня 2016 года.

Настоящая типовая учебная программа не может быть тиражирована и распространена без разрешения Министерства образования и науки Республики Казахстан

@ КазНУ аль-Фараби, 2017

КТААЕDNTAB 7201 ҚАЗІРГІ ТАҢДАҒЫ ӘЛЕМДІК АРХЕОЛОГИЯ МЕН ЭТНОЛОГИЯ ДАМУЫНЫҢ НЕГІЗГІ ТЕОРИЯЛЫҚ ЖӘНЕ ӘДІСНАМАЛЫҚ БАҒЫТТАРЫ

(ғылыми және педагогикалық бағыт)

Көлемі - 3 кредит

Авторлар:

Қалыш А.Б. - тарих ғылымдарының докторы, археология, этнология және мұражайтану кафедрасының профессоры

Омаров Ғ.Қ. - тарих ғылымдарының кандидаты, археология, этнология және мұражайтану кафедрасының доценті

Пікір жазғандар:

Нұржанов А.А. – тарих ғылымының кандидаты, жетекші ғылыми қызметкер А.Х.Марғұлан атындағы Археология институты

Елеуов М.Е. – тарих ғылымдарының докторы, аль-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университетінің, тарих, археология және этнология факультетінің, археология, этнология және мұражайтану кафедрасының профессоры

ТҮСІНДІРМЕ ХАТ

Бұл курс әлемдік археология және этнология ғылымдарының айналысатын мәселелерін білдіреді. Бұл тарихнама, тарихнамаграфиялық, жекелеген археологиялық кезеңдердің, тарихи-мәдени аймақтардың, өркениеттердің және т. б. мәселелері.

Компетенциялар (оқу нәтижелері):

- **Инструменталдық:** әртүрлі теориялық концепцияларды талдау, бағалау және салыстыру қабілеті; археология және этнология саласындағы жаңа әдістемелерді талдап білу; ғылыми зерттеулердің жаңа тенденциялары мен аталмыш білім саласындағы ғылыми мектептер туралы білу; қазіргі өркениеттің сақталуы мен дамуына арналған адами құндылықтардың мағынасын түсіну.

- **Тұлғааралық:** теориялық және ғылыми зерттеулердің заманауи жетістіктерін кәсіби жұмысында; ғылыми зерттеулердегі теориялық және қосымша міндеттерді қою және оларды шешуде; аталмыш саладағы мәселелерді кәсіби және жанжақты талдауда қолдана білу.

- **Жүйелік:** қазіргі жаһандану және интернационализация жағдайындағы этнология ғылымының заңнамалық дамуы мен бағыттарын, заманауи тенденцияларды осы зерттеу саласындағы жүйелік білімді түсінуі; таңдаған ғылыми әдістердің нәтижелігі мен сапасын көрсету.

- **Пәндік:** Ғылыми ақпаратты біріктіру және талдау қабілеті, әлем археологиясы мен этнологиясындағы теориялық және әдістемелік бағыттардың өзара байланысын табу, алынған мәліметтерді зерттелулі мәселені қамтитын бірыңғай идеяға кіргізу.

Пререквизиттер: Археология мен этнологияның іргелі мәселелері

ПӘННІҢ ТАҚЫРЫПТЫҚ ЖОСПАРЫ

№	Тақырып атауы
1	Кіріспе
2	Пәннің жалпы ережелері
3	Археологиялық деректер
4	Тарихи-мәдени зерттеулердің әдістері мен әдіснамалары
5	Тарихи-мәдени модельдерді құрастыру
6	Археология әдістері
7	Археологияның объектісі
8	Археологиялық мәдениеттер
9	Жүйелілік талдау және классификация
10	Археологиялық түзім жасау
11	Археологиялық зерттеу және ғылыми қорытындылау
12	Ғылыми пайымдаудың тәсілдері және археологиялық жарияланым
13	Әлем этнологиясының дамуындағы негізгі тенденциялар
14	Әлем этнологиясындағы басты бағыттар мен концепциялар
15	Мәдени-шаруашылық типтер теориясы, картографияландыру принциптары
16	Этнологиялық зерттеу әдістемесі
17	Этнологиялық зерттеу мәліметтерінің жинау ерекшеліктері
18	Этнологиялық зерттеудегі басқа гуманитарлық-жаратылыстану ғылымдарының әдістерін қолдану
19	Этнологиялық зерттеудің стратегиялық жоспары

ПӘННІҢ МАЗМҰНЫ

Кіріспе

Пәннің мақсаты: әлемдік археология мен этнологияның заманауи теориялық және әдістемелік мәселелерін қарастыру. Өткен қоғамдар мен мәдениеттердің тарихи шындығын дереккөздердегі жасырылған ақпараттар арқылы, сонымен қатар ерекше дереккөздер мен қоғам тарихын зерттейтін ерекше әдістер арқылы археологияның жеке тарихи ғылым ретінде методологиялық негіздерін зерттеу. Теориялар мен әдістерді бағалаумен танысу, ғылыми басылымдарды жазу және сараптау, археологиялық ойлаудың негіздерін зерттеу.

Пән міндеттері: әлемдік археология және этнология ғылымдарының теориялық және әдістемелік мәселелерді айқындап ашу; алған білімдерін кәсіби жұмысында пайдаланып, аталған зерттеулердің теориясы мен әдістемесінің бағыттарын білу, алынған білімдерді профессионалдық жұмысында пайдалана алу. Білім алу кезіндегі басты таным мақсаты даму процесстерінің өзара детерминироваланғанын түсіну, әртүрлі тарихи кезеңдер мәдениетінің араласуы мен трансформациясы; теоретикалық археологияның тұрғызылуы туралы негізгі практикалық мәліметтерді білу;

- студенттердің археология теориясы мәселелерін зерттеудегі негізгі методикалық және методологиялық қағидаларын білу;

- студенттердің археологиялық есеп, қазба ісі, сараптау әдістері тәсілдерін жазуды үйрену.

Пәннің мазмұны, пәннің мақсаты мен міндеттері, зерттеліп жатқан пәннің хронологиялық шекаралары.

Методология – теоретикалық зерттеулердің ерекше ауданы, археологияны жеке тарихи пән ретінде танып, ерте қоғамды зерттеудегі және қалпына келтірудегі көптүрлілігі мен байланысы негізіндегі өзінің дереккөздері мен әдістерін білетін, білім жүйесі ретінде түсіндіріледі. Оның міндеттері: аппараттың фундаменталды түсініктерін және әдістер құрылымын сараптау және жетілдіру. Археологиялық методология негіздері тарихишылдық, жүйелілілік және пән аралық таным арқылы құрылады.

Мәселелері: соңына дейін бітпеген, көп қырлы, ғылымның негізгі құрылымын анықтаудағы әдістердің әр түрлілігі.

Фундаменталды түсініктер: археологиялық дереккөздер, түрлері, әдістері, археологиялық мәдениет (АМ), тарихи-мәдени қоғам (ТМҚ), археологиялық зерттеу негізі (АЗН), археологиялық тану кезеңдері. Түсініктер мен анықтаулардың мәселелері, концептуалды ойлардың көп түрлілігі. Дискуссиялар. Парадигмаларды ауыстыру немесе консенсустық шешім.

НЕГІЗГІ БӨЛІМ

Пәннің жалпы ережелері

Методология – археологияны жеке-дербес тарихи ғылым ретінде таныта білетін теоретикалық зерттеулердегі өзіндік дерек көздері және өткен қоғамды қалпына келтіруге тигізер мол әдіснамасы бар ерекше бөлім. Оның міндеттері: іргелі түсінік құрылымын, әдістер құрамын жетілдіру және сараптау. Археологиялық әдіснама негізі тарихилық, жүйелілік және пәнаралық таным негізінде құрылады.

Өзекті мәселелері: аяқсыз қалу, көпқырлылық, ғылымның негізін қалайтын мәселелердегі қарама-қайшылықтар.

Іргелі түсініктер: археологиялық деректер, типтер, әдістер, археологиялық мәдениет, тарихи-мәдени қоғам (ТМҚ), археологиялық зерттеулер процедурасы (АЗП), археологиялық таным деңгейлері.

Концептуальдық идеялардың алуан түрлілігі, мәселені түйсіну және нақтылау. Пікірталастар. Парадигмалардың алмасуы және консенсустық шешімдер.

Археологиялық деректер

Артефактілердің деректік маңызы. Түсініктер мен анықтамалардың алуан түрлілігі. Шешімнің біржақты болмауы себептері. Археологиялық деректердің ерекшелігі – олардың қалыптасу қажеттілігі, артефактілердің бастапқы маңызы, олардың вербальдығы, тілдік ортаның болмауы, толымсыз және фрагментальды болуы. Археологиялық ескерткіштердің тарихи маңызы – тарихи ақиқаттағы алатын орны. Археологиялық деректердің қалыптасуының әдіснамалық байланысы.

Тарихи-мәдени зерттеулердің әдістері мен әдіснамалары

Археологиялық әдістер мен әдіснамалар әртүрлі, себебі ол танымның түрлі деңгейіндегі әрекеттерге арналған: дерекнамалық (артефактілерді іздеу, ескерткіштерді зерттеу, жүйелеу), мерзімдеу, ақпараттарды кезеңдеу, мәдени-тарихи түсіндіру (жүйелерді, қоғамдық даму құрылымдарын ажырата білу).

Пәнаралық синтез танымның мына салаларын қамтиды: гуманитарлық (антропология, этнография, лингвистика, мифология), жаратылыстану (география, биология, химия, физика), соны жетістіктерді қолдана отырып техникалық ғылымдарды қолдану.

Тарихи-мәдени модельдерді құрастыру

Белгіленген мәдени типтерді түсіндіруді негізге ала отырып археологиялық мәдениет, ТМҚ (Экономикалық, әлеуметтік, өмірді қамтамасыз ету, этникалық, дүниетанымдық, әлеуметтік шарттық және танымдық), тарихи дамуды, әдістемелік алуан түрлілікті есепке ала отырып құрастыру.

Салыстырмалы-тарихи әдістің жетекші рөлі (оның үш өлшемдігінде: типологиялық, генетикалық, диффузиялық бағыт), дәстүрлілікті және мәдени құбылыстардың өзгеріске ұшырауын диахрониялық, құрылымдық-семиотикалық әдіс тұрғысынан, табиғи жүйелік тұрғыдан элементтердің өзара және оның құрылымымен қатынасында бақылауға қабілеттілігінде екендігі ескеріледі.

Археология әдістері

Археологиялық терминологияның қалыптасуы және дамуы. Аймақтық археологияның қалыптасуы. Археология тілі. Археологиялық сипаттау тілі. Археологиялық материалдарға фото және графикалық фиксация жұмыстарын жүргізу. Археологиялық зерттеу жұмыстарын жүргізу кезеңдері. Археологиялық барлау, материалдарды жинау және фиксациялау. Археологиялық материалдардың тарихи маңызын анықтау. Ескерткіштерді

есепке алу және тіркеу. Өртүрлі ескерткіштерге археологиялық қазба жұмыстарын жүргізу әдістері. «Жаңа археология» және кең көлемдегі қазба жұмыстарын жүргізу.

Археологияның объектісі

Зерттеу объектісі жөнінде тарихи білімді қалыптастыру. Археологиялық объект – археологиялық ескерткіш. Археологиялық объект – ежелгі қоғамды қалпына келтіру. «Факт» термині және оның археологиядағы маңызы. Қазба жұмыстарындағы археологиялық материалдың «фактілік» рөлі. Археологиялық материалдар мен ескерткіштерді ғылыми қалпына келтіру. Археологиядағы фактілердің тарихи маңызын анықтау. Тарихи және археологиялық объектілерді зерттеудің әдістерін саралау.

Археологиялық мәдениеттер

«Археологиялық мәдениет» терминінің қалыптасуы. Археологиялық мәдениетті анықтаудың тәсілдері мен әдістері. Ғасыр, тарихи кезең, тарихи дәуір және мәдениет түсінігі. Мәдениеттің дамуы, сақталуы және үзіліске ұшырауы. Мәдени кеңістік. Қоршаған ортаның әсері. Мәдениеттер, мәдениеттердің түрлері. Мәдениеттердің құрылымдық қалыптасуы, өзара байланысы. Тарихи-мәдени қоғам терминінің мәні. Археологиялық мәдениет және этнос мәселесі. Археологиялық материалдар және этнос. Археологиялық мәдениет және дүниетаным. Археологиялық мәдениет және географиялық орта.

Жүйелілік талдау және классификация

Археологиялық зерттеулер құрылымы. Материал жинақтау және типологиялық сараптама. «Далалық» ұғымының мәні мен мазмұны. Ескерткіштің сақталу деңгейін анықтау. Археологиялық ескерткіштер мен материалдардың алғашқы белгілері. Ескерткіштерді классификациялау. Ескерткіштердің типологиялық тізімін құру. Археологиялық ескерткіштер мен материалдардың далалық фиксациясы. Археологиялық зерттеу барысында үрдісіндегі материалдарды классификациялау. Археологиялық материалдар мен ескерткіштердің ұқсастығын саралау. Деректерді классификациялау әдісімен археологиялық материалдарды мерзімдеу. Археологиялық материалдар мен ескерткіштердің жасын анықтаудағы жаратылыстану ғылымының орны. Жазба деректер, археологиялық деректердің типологиясы, материалдарды жасау әдістері, технологиялық белгілері. Мерзімдеу және хронология. Тарихи қалпына келтіру ісіндегі археологиялық деректерді қолдану.

Археологиялық түзім жасау

Археологиялық ғимараттардың ұқсастығы. Құрылыстың екі типі: компиляция және экспликация. Компиляция – зерттеудің сипаттау бөлімі. Ескерткіштер туралы мәліметтер, музейлер каталогтары, археологиялық

есептер, инвентарлық жазбалар және т.б. Компиляцияның объективтілігі және субъективтілігі.

Компиляциялар құрылымы және қызметі. Материалдарды сараптау. Қалпына келтіру мәселелері. Құжаттық тіл. Табиғи тіл. Ғылыми тіл. Компиляция сапасын бағалау.

Экспликация – нақты материалды түсіндіру, тарихи жағдайларды және тарихи ақиқатты қалпына келтіру.

Типологиялық құрылыстар. Ішкі және сыртқы белгілері. Типологияның аралық жағдайы. Типологиялық құрылыстың логикалық сараптамасы. Туындаған типологиялар. Дедуктивные типологии. Қарапайым түсіндірмелер: сәйкестік, әсер ету, мұрагерлік. Шартты түсіндірмелер: идеялар, сенімдер, мәдени құндылықтар. Динамикалық түсіндірмелер: мінез-құлық жүйелері. Түсіндірмелік құрылымдар. Түсіндіру құрылыстарының логикалық сараптамасы. Формализация. Экспликацияны бағалау.

Археологиялық зерттеу және ғылыми қорытындылау

Археологиялық қазба материалдарын жүйелеу. Қазба жүргізу және ғылыми шешім. Заттар және олардың жүйелік, логикалық және тарихи бағасы. Материалдарды сипаттау әдістері. Зерттеудің эмпирикалық және теориялық әдістеріндегі өзара байланыс. Археологиялық деректің теориялық және құрылымдық сараптамасының өзара детерминизмі (кесте, тарихи-географиялық карта, математикалық есеп және т.б. құру). Археологиялық қорытынды жасау және түрлі ғылыми бағыттарда қолдану. География, топография, топонимика және т.б. мәселелер. Әлемдік археология. Археологиялық ашулар мен жетістіктердің рөлі. Тарих және археология.

Ғылыми пайымдаудың тәсілдері және археологиялық жарияланым

Каталогтау. Классификацилау. Бейнелерді тану. Тарихи пайымдаулар. Компилятивті және экспликативті құрылыстардың жалпы кесетеленуі: тапсырмалар, мәлімет, сипаттау, ретке келтіру, шынайылық бағасы.

Компиляцияның экспликациядан ерекшелігі. Риторика. Басылымдар инфляциясы. Заманауи археологиялық әдебиеттер тапшылығы. Экспликативтік жарияланымдардың шарттық тұжырымдары. Теориялық археологияның шегі.

Әлем этнологиясының дамуындағы негізгі тенденциялар

Этникалылық - әлемдік гуманитарлық ғылымдағы пайда болу жағдайлары мен тарихы. Неміс романтизмі мен примордиализмі (Гердер Г.). социобиологиялық примордиализм (Р. Шоу, Ю. Вонг, П. ван дер Берг, Л. Гумилев). Тарихи-эволюциялық примордиализм (К. Гирц, У. Коннор, Дж. Армстронг, В.Мюльман).

«Этноұлт», «этномәдени қауым» түсініктері. Этностың примордиалистік ұғымы. Этносфераның жер бетіндегі адамзаттың формасы

ретіндегі ұғым. Этникалылық зерттеуіндегі конструктивисттік және инструменталдық тәсілдері. Этнос мінсіз (идеологиялық) конструкт ретінде. «Ұлт-мемлекет», ұлттар мен ұлтжандық - «ойдағы қауымдар» ретіндегі концепция (Б. Андерсон). этнологиялық инструментализмнің әдістемелік параметрлері. Ч.Пирстің инструментализмі мен прагматизмі. Этнологиядағы инструментализм (Дж. Дьюи, Д. Белл, Г. Вулп, Н. Глейзер, Д. Мойнихен). Инструментализм және консерватизм. Конструктивизм (Б. Андерсон, Э. Геллнер, Э. Хобсбаум, Э. Гэйбл, Дж. Клиффорд, Р. Хандлер, Дж. Комарофф, Д. Кондо, В.А. Тишков).

Этникалылық - әлеуметтік стрессті жеңу формасы ретінде. Этникалық сана саяси күш ретінде (У. Коннор). Ұлжандылықтың этномәдени және азаматтық түрлері туралы түсінік. Этникалық ұқсастық әлеуметтік өзара іс-қимыл нәтижесі. Этникалық сана талдау позициясынан этникалық ұқсастықты талдау (Ю.В. Бромлей, Л.М. Дробижеева, В. И. Козлов және т.б.). этникалық сананың талдауына дисциплинааралық талдау (әлеуметтік психология, саясаттану және этноәлеуметтану қарсаңында).

Әлем этнологиясындағы басты бағыттар мен концепциялар

Түрлі этникалық құбылыстарды түсіндіруге болатын этнологияда жалпы әмбебап теорияның жоқтығы заманауи ғылыми көзқарастың бірден бір ерекшелігі болып табылады. Қазіргі теориялар мен концепциялар модель және танымдық инструмент ретінде қарастырылады. Сондықтан ғылыми зерттеулер әлеуметтік маңызы бар, шешіміне қазіргі теориялар параметрі қолданылатын, қажет болса жаңа концептуалды модель дайындалатын мәселелерге назар аударады.

Америкалық мәдени антропологияның «үлкен бестік» негізін мәдени релятивизм концепциялары неозволюционизм және мәдени экология идеялары құрайды (К. Гирц, Р. Тернер). Америкадағы этнология мектебіндегі герменевтикалық антропология пайдасына бола евроцентризм қағидаларынан бас тарту. «Неофункционализмнің Манчестерлік мектебі» (М. Глюкман), Ұлыбританиядағы әлеуметтік структурализмнің жаңа концепциясы (Р. Нидхем), Ресейдегі (Ю.В. Арутюнов, Л.М. Дробижеева) этноәлеуметтанудың, Франциядағы тарихи материализмнің (М. Годелье, К. Мелиссо) жаңа нұсқасы. Басқа да еуропалық этнология мектептері мен концепциялар.

Этнологиядағы транмиссионизм, диффузионизм және миграционизм теориялары. Неміс мектебінің этнологиясы. Жағрафиялық тәсіл (Фридрих Ратцель). Халық және ашықтық (жағрафия). Диффузионизм. Миграционизм және гипермиграционизм. Панегиптизмнің (С.Э. Графтон, Тур Хейердал) геолитикалық мектептері. Мәдениет морфологиясының теориясы (Лео Фробениус). Фриц Гребнердің мәдени шеңберлері. Вильгельм Шмидттің диффузия және прамонотеизм теориясы. Мария Гимбутас идеялары. Инвайронментализм (Э. Семпл). К.Хаусхофердің жағрафиялық детерминизмі. Тілдегі диффузия идеялары. Диффузионазм мен

миграционализмның заманауи теориялары. Диффузия механизмдері. Диффузия типтері. Диффузиялар мен миграцияларды зерттеу тарихындағы заманауи тәсілдер.

Мәдени-шаруашылық типтер теориясы, картографияландыру принциптері

Мәдени-шаруашылық туралы түсініктер. Аталған теорияның жасалуындағы жаратылыстану ғылыми пәндердің рөлі. Ф. Гребнер, Л. Фробениус В. Шмидт және т.б., әсіресе М.Г. Левин мен Н.Н. Чебоксаровтың осы теорияны дайындаудағы үлесі. Мәдениет пен шаруашылық ерекшеліктерінің бір-біріне ұқсас жағрафиялық жағдайда өмір сүріп, бір-біріне ұқсас әлеуметтік-экономикалық деңгейде дамыған белгілі кешенің мәдени-шаруашылық тип ретінде түсіну. Егіншілік; мал шаруашылығы мен егіншілік; балық аулау, жинау және аңшылық- осы үш өндіру тәсілдерімен байланыс. В. Чернецов, С. Токарев, А. Окладников, Г. Марков, С.И. Вайнштейннің өзге мәдени-шаруашылық типтерге қатысты теориялары.

Этнологиялық зерттеу әдістемесі

Зерттеудегі танымдық жұмысының негізгі ережелерін құрайтын және әдістемелік бағытты белгілейтін этнологиялық зерттеу пәндік саласы. Арнайы қағидалар жүйесі, тарихи ғылым саласында және ғылыми зерттеудің соңғы сатысында қолданатын танымдық тәсілдер мен әдістерде пайдаланудағы этнологиялық зерттеу әдістемей түсінігі. Этнологиялық зерттеу әдістемесі бірнеше мазмұнды деңгейден тұрады. Бірінші деңгей эппистемология, әдістемелік жалпы теориялық бағыттанудан тұрады. Ал, екінші деңгейді құрамына ережелер мен әдістер, қағидалар, мазмұндамалық теория білімдері кіретін ғылыми концепциялар мен әдістемелік теориялар құрайды. Үшінші деңгей пәнге байланысты және белгілі ғылыми міндеттер мен танымдық ситуацияларға жататын әдістемелік ұсыныстардың аталмыш білім саласына тән теориялық білімдерімен сипатталады.

Этнологиядағы қолданылатын жалпы ғылыми зерттеу әдістері. Аналитикалық әдістер. Салыстырмалы-тарихи (мәдени-кросс/ корпаративтік) зерттеу әдісі. Типологиялық әдіс. Салыстырмалы-тарихи әдістің формалары: тарихи-типологиялық салыстыру, тарихи-генетикалық салыстыру, тарихи-диффузиялық салыстыру. Этнологиядағы жүйелік тәсіл; жүйенің белгілері. Реконструкция әдісі. Археология және этнографиялық аналогиялар әдісі. Өртүрлі этностардың мәдени болмысының вариабильдығы және корреляциясын зерттеуге арналған математика-статистикалық мәдениаралық зерттеулер.

Этнологиялық зерттеу мәліметтерінің жиналу ерекшеліктері

Далалық этнология зерттеуінің ақпарат берушілермен жұмыс жасауды қосқандағы алдын-ала жоспарлауындағы қиындықтары. Дегенмен, этнологиялық зерттеудің бастапқы сатысында этнограф гипотезалар

шығармайды, себебі бір мезгілде орын алауы мүмкін зерттеу бағдарламасының кезеңдері өзгеруі мүмкін. Ғылыми зерттеудегі ақпаратты өңдеудің өз орны бар. Ақпарат берушінің жаңа білім алу үрдісіне қосылуы және зерттеуші мен ақпарат беруші арасында ешқандай иерархия болмауын қадағалау қажеттілігі. Зерттеушінің әділдігі үнемі сынға ұшырауына байланысты ақпарат берушінің интерпретациясы мен сипаттамасындағы көзқарасын талдаудан өткізу. Бақылау ақпарат көзі саналатын этнологиялық зерттеуде магнитофонға жазылған және құпиясы ашылған реакциялар - вербалдық сосын видеокамера немесе басқа да техникалық заттарға түсірілген – вербалдық емеске бөлінеді. Этнологиялық зерттеу нәтижелеріндегі ақпарат берушінің әлеуметтік жағдайын да естен шығармауы.

Этнологиялық зерттеудегі басқа гуманитарлық-жаратылыстану ғылымдарының әдістерін қолдану

Этностарды зерттеудегі байланыс, экономикалық, әлеуметтік, мәдени және басқа да антропология, мәдениеттану, әлеуметтану, психология, демография, жағрафия секілді ғылымдар сферасынындағы жүйе. Антропология мен зерттеу пәніне ортақ этностардың антропологиялық құрамы мен этногенез сұрақтары жатады. Этникалық мәдениеттердің әлеуметтік динамикасын, этностардың әлеуметтік дифференциацияларын, этникалық санасезімін, түрлі этностард психикасының этникалық ерекшеліктерін этникалық және мәдени-әлеуметтік үдерістерді табу әдістері әлеуметтану мен ортақтастырады. Этнология мен мәдениеттанудың байланысы мәдениеттерді, этномәдени құндылықтарды, этностардың мәдени ерекшеліктері мен этносаралық іс-қимылды зерттеулерінде білінеді. Әлеуметтік және этникалық этнология мен психологияны индивидтың әрекетін, этникалық сана-сезімі мен идентификациясының қалыптасу механизмін зерттеу әдістері біріктіреді. Этнодемография мен демографияны демографиялық зерттеу, миграциялық үдерістер, этностар санының өсу динамикасын талдау әдістері біріктіреді. Этникалық шекара мен этникалық аймаққа, этностарды орналастыру мәселелері жағрафиямен біріктіреді. Балалар мен жасөспірімдердің әлеуметтануын зерттеу әдісі педагогика мен этнопедагогикаға да байланысты.

Этнологиялық зерттеудің стратегиялық жоспары

Гипотезалар жасау мүмкіндігі мен эмпирикалық мәліметтерді жинау кезіндегі біздің біліміміздің жағдайы-зерттеудің стратегиялық жоспарын таңдаудағы негізгі алғышарттары. Зерттеу ізденісінің төрт негізгі стратегиялық нұсқасы бар. 1. Фармулятивтік (тыңшылық) – мәселелерді табу мен гипотезаларды жасауға бағытталған. 2. Сипаттамалық (дескриптивті) - заманауи этномәдени үдерістер мен құбылыстардың сан-сапалық ерекшеліктерін зерттеуде қолданылады. 3. Эксперименталды-аналитикалық – зерттеулі нышанның функционалдық өзара байланыстарын табуда

қолданылады. Көбінесе, аса қысқа уақытта жиналатын мәліметтерді жинауда бір реттік стационарлық зерттеулерде қолданылады. 4. Салыстырмалы-қайталанба-зерттеу үдерісіндегі нақты интервалды мерзім ішіндегі мәліметтерді салыстырып негізгі тенденцияларды табу. Аталған зерттеу мәдени-әлеуметтік, басқа да саладағы сұрақтардың ұқсастығы мен ерекшелігін табу үшін де пайдалануға болады. Кейбір зерттеулерде барлық немесе кейбір көрсетілген кезеңдер пайдаланылуы мүмкін.

СЕМИНАР САБАҚТАРЫНА ҰСЫНЫЛАТЫН ҮЛГІЛІ ТАҚЫРЫПТАР ТІЗБЕСІ

1. Археологиялық әдіс және әдіснама түсініктері.
2. Археологиялық танымның іргелі түсініктері.
3. Дерек көздері, зерттеу әдістері.
4. Археологиялық деректердің ерекшеліктері. Субъективтілік/объективтілік мәселелері.
5. Деректерді классификациялау, жүйелеу, типке бөлу.
6. Мерзімдеу әдістері және синхронизациялау.
7. Теориялық археология мәселелері.
8. Ескерткіштердің түрі және «өркениет» терминінің мәні.
9. Археологиялық мәдениет және этнос.
10. Археологиялық басылымдардың негізгі ұстанымдары.
11. Археологиялық әдістер.
12. Археологиялық объект.
13. Археологиялық деректер.
14. Археологиялық мәдениеттерді және мәдени-тарихи қауымдастықтарды бөлу әдістері.
15. Салыстырмалы – тарихи және құрылымдық-семиотикалық әдістердің мәні.
16. Археологиядағы мәдени-тарихи түсінік әдістері мен әдіснамасы (өндірістік, әлеуметтік, өмірді қамтамасыз ету және дүниетанымдық салаларда).
17. Археологиялық зерттеулердің бағыттары.

ДОКТОРАНТТАРДЫҢ ӨЗІНДІК ЖҰМЫСЫНА ҰСЫНЫЛАТЫН ҮЛГІЛІ ТАҚЫРЫПТАР ТІЗБЕСІ

1. Археологиялық әдістер.
2. Археологиялық деректер.
3. Археологиялық мәдениет.
4. Археологиялық құрылыстар.
5. Теориялық археология мәселелері.
6. Ескерткіштердің түрі және «өркениет» терминінің мәні.
7. Археологиялық мәдениет және этнос.

8. Археологиялық басылымдардың негізгі ұстанымдары.
9. Археологиялық әдістер.
10. Археологиялық объект.
11. Стратиграфия және хронология.
12. Археологиялық мәдениет.
13. Сараптама және классификация.
14. Археологиялық деректер.
15. Компиляция және экспликация.
16. Археологиялық құрылыстар.
17. Археологиялық басылымдар және оның ғылыми мәні.

ҰСЫНЫЛАТЫН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

Негізгі:

1. Аникович М.В. Методология археологии и новые подходы к изучению верхнего палеолита Евразии. – Новосибирск: Новосиб. гос. ун-т, Ин-т археол. и этногр. СО РАН., 2010. – 54 с.
2. Вагнер Г.А. Научные методы датирования в геологии, археологии и истории. – М.: Техносфера, 2006. – 576 с.
3. Клейн Л.С. История археологической мысли. В 2 т. Т. 1. – СПб.: Изд-во С.-Петербург. Ун-та, 2011. – 688 с.
4. Клейн Л.С. История археологической мысли. В 2 т. Т. 2. – СПб.: Изд-во С.-Петербург. Ун-та, 2011. – 624 с.
5. Клейн Л.С. Новая археология (критический анализ теоретического направления в археологии Запада). – Донецк: Донецкий национальный университет, 2009. – 393 с.
6. Мартынов А.И., Шер Я.А. Методы археологического исследования. – М.: Высш. шк., 2002. – 240 с.
7. Қалыш А.Б. Этнологияның іргелі мәселелері. Оқу құралы. - Алматы: Қазақ университеті, 2013. - 120 б.
8. Садохин С.П. Концепции современного естествознания: учебное пособие. – М.: КноРус, 2012. - 220 с.
9. Лукьянов И.Е., Овчаренко В.А. Антропология: учебное пособие. – М.: НИЦ ИНФРА-М, 2014. – 358 с.
10. Садохин А.П. Этнология: учебное пособие. 3 -е изд. – М.: Альфа-М., 2014. -252 с.
11. Хакимов Р.С. Историческая этнология: парадигма и инструментарий. – Казань: Институт истории им. Ш. Марджани, 2012. – 440 с.
12. Широкогоров С.М. Этнос. Исследование основных принципов изменения этнических и этнографических явлений. – М.: Либроком, 2012. – 136 с.

Қосымша:

1. Коробов Д.С. Основы геоинформатики в археологии. – М.: Издательство Московского университета, 2011. – 224 с.
2. Междисциплинарные исследования в археологии и этнографии Западной Сибири. Томск: Изд-во Том. ун-та, 2002. – 224 с.
3. Методика археологических исследований Западной Сибири. – Омск: «Фаворит». 2005. – 328 с.
4. Омаров Ғ.Қ. Практикалық археология: Оқу құралы. – Алматы: Қазақ университеті, 2014. – 110 б.
5. Петров Н.И. Археология. – СПб.: Издательство «СПбКО», 2008. – 232 с.
6. Фаган Б., Де Корс К. Археология. В начале. – Москва: Техносфера, 2007. – 592 с.
7. Щапова Ю.Л. Археологическая эпоха: Хронология, периодизация, теория, модель. – М. : Либроком, 2010. – 192 с.
8. Арутюнов С.А. Силуэты этничности на цивилизованном фоне: Монография. – М.: НИЦ ИНФРА-М, 2012. – 416 с.
9. Рыбаковский Л.Л. Миграция населения. Три стадии миграционного процесса. (Очерки теории и методов исследования). – М.: Наука, 2014- 217 с.
10. Шкляр М.Ф. Основы научных исследований: учебное пособие. 4-е изд.- М.: Дашков и К, 2013.- 240 с.

КТААЕDNTAB 7201 ҚАЗІРГІ ТАҢДАҒЫ ӘЛЕМДІК АРХЕОЛОГИЯ МЕН ЭТНОЛОГИЯ ДАМУЫНЫҢ НЕГІЗГІ ТЕОРИЯЛЫҚ ЖӘНЕ ӘДІСНАМАЛЫҚ БАҒЫТТАРЫ

(бейіндік бағыт)

Көлемі – 3 кредит

Авторлар:

Қалыш А.Б. - тарих ғылымдарының докторы, археология, этнология және мұражайтану кафедрасының профессоры

Омаров Ғ.Қ. - тарих ғылымдарының кандидаты, археология, этнология және мұражайтану кафедрасының доценті

Пікір жазғандар:

Нұржанов А.А. – тарих ғылымының кандидаты, жетекші ғылыми қызметкер А.Х.Марғұлан атындағы Археология институты

Елеуов М.Е. – тарих ғылымдарының докторы, аль-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университетінің, тарих, археология және этнология факультетінің, археология, этнология және мұражайтану кафедрасының профессоры

ТҮСІНДІРМЕ ХАТ

Бұл курс әлемдік археология және этнология ғылымдарының айналысатын мәселелерін білдіреді. Бұл тарихнама, тарихнамаграфиялық, жекелеген археологиялық кезеңдердің, тарихи-мәдени аймақтардың, өркениеттердің және т. б. мәселелері.

Компетенциялар (оқу нәтижелері):

- **Инструменталдық:** әртүрлі теориялық концепцияларды талдау, бағалау және салыстыру қабілеті; археология және этнология саласындағы жаңа әдістемелерді талдап білу; ғылыми зерттеулердің жаңа тенденциялары мен аталмыш білім саласындағы ғылыми мектептер туралы білу; қазіргі өркениеттің сақталуы мен дамуына арналған адами құндылықтардың мағынасын түсіну.

- **Тұлғааралық:** теориялық және ғылыми зерттеулердің заманауи жетістіктерін кәсіби жұмысында; ғылыми зерттелердегі теориялық және қосымша міндеттерді қою және оларды шешуде; аталмыш саладағы мәселелерді кәсіби және жанжақты талдауда қолдана білу.

- **Жүйелік:** қазіргі жаһандану және интернационализация жағдайындағы этнология ғылымының заңнамалық дамуы мен бағыттарын, заманауи тенденцияларды осы зерттеу саласындағы жүйелік білімді түсінуі; таңдаған ғылыми әдістердің нәтижелігі мен сапасын көрсету.

- **Пәндік:** Ғылыми ақпаратты біріктіру және талдау қабілеті, әлем археологиясы мен этнологиясындағы теориялық және әдістемелік бағыттардың өзара байланысын табу, алынған мәліметтерді зерттеуі мәселені қамтитын бірыңғай идеяға кіргізу.

Пререквизиттер: Археология мен этнологияның іргелі мәселелері

ПӘННІҢ ТАҚЫРЫПТЫҚ ЖОСПАРЫ

№	Тақырып атауы
1	Кіріспе
2	Пәннің жалпы ережелері
3	Археологиялық деректер
4	Тарихи-мәдени зерттеулердің әдістері мен әдіснамалары
5	Тарихи-мәдени модельдерді құрастыру
6	Археология әдістері
7	Археологияның объектісі
8	Археологиялық мәдениеттер
9	Жүйелілік талдау және классификация
10	Археологиялық түзім жасау
11	Археологиялық зерттеу және ғылыми қорытындылау
12	Ғылыми пайымдаудың тәсілдері және археологиялық жарияланым
13	Әлем этнологиясының дамуындағы негізгі тенденциялар
14	Әлем этнологиясындағы басты бағыттар мен концепциялар
15	Мәдени-шаруашылық типтер теориясы, картографияландыру принциптары
16	Этнологиялық зерттеу әдістемесі
17	Этнологиялық зерттеу мәліметтерінің жинау ерекшеліктері
18	Этнологиялық зерттеудегі басқа гуманитарлық-жаратылыстану ғылымдарының әдістерін қолдану
19	Этнологиялық зерттеудің стратегиялық жоспары

ПӘННІҢ МАЗМҰНЫ

Кіріспе

Пәннің мақсаты: әлемдік археология мен этнологияның заманауи теориялық және әдістемелік мәселелерін қарастыру. Өткен қоғамдар мен мәдениеттердің тарихи шындығын дереккөздердегі жасырылған ақпараттар арқылы, сонымен қатар ерекше дереккөздер мен қоғам тарихын зерттейтін ерекше әдістер арқылы археологияның жеке тарихи ғылым ретінде методологиялық негіздерін зерттеу. Теориялар мен әдістерді бағалаумен танысу, ғылыми басылымдарды жазу және сараптау, археологиялық ойлаудың негіздерін зерттеу.

Пән міндеттері: әлемдік археология және этнология ғылымдарының теориялық және әдістемелік мәселелерді айқындап ашу; алған білімдерін кәсіби жұмысында пайдаланып, аталған зерттеулердің теориясы мен әдістемесінің бағыттарын білу, алынған білімдерді профессионалдық жұмысында пайдалана алу. Білім алу кезіндегі басты таным мақсаты даму процесстерінің өзара детерминироваланғанын түсіну, әртүрлі тарихи кезеңдер мәдениетінің араласуы мен трансформациясы; теоретикалық археологияның тұрғызылуы туралы негізгі практикалық мәліметтерді білу;

- студенттердің археология теориясы мәселелерін зерттеудегі негізгі методикалық және методологиялық қағидаларын білу;

- студенттердің археологиялық есеп, қазба ісі, сараптау әдістері тәсілдерін жазуды үйрену.

Пәннің мазмұны, пәннің мақсаты мен міндеттері, зерттеліп жатқан пәннің хронологиялық шекаралары.

Методология – теоретикалық зерттеулердің ерекше ауданы, археологияны жеке тарихи пән ретінде танып, ерте қоғамды зерттеудегі және қалпына келтірудегі көптүрлілігі мен байланысы негізіндегі өзінің дереккөздері мен әдістерін білетін, білім жүйесі ретінде түсіндіріледі. Оның міндеттері: аппараттың фундаменталды түсініктерін және әдістер құрылымын сараптау және жетілдіру. Археологиялық методология негіздері тарихишылдық, жүйелілілік және пән аралық таным арқылы құрылады.

Мәселелері: соңына дейін бітпеген, көп қырлы, ғылымның негізгі құрылымын анықтаудағы әдістердің әр түрлілігі.

Фундаменталды түсініктер: археологиялық дереккөздер, түрлері, әдістері, археологиялық мәдениет (АМ), тарихи-мәдени қоғам (ТМҚ), археологиялық зерттеу негізі (АЗН), археологиялық тану кезеңдері. Түсініктер мен анықтаулардың мәселелері, концептуалды ойлардың көп түрлілігі. Дискуссиялар. Парадигмаларды ауыстыру немесе консенсустық шешім.

НЕГІЗГІ БӨЛІМ

Пәннің жалпы ережелері

Методология – археологияны жеке-дербес тарихи ғылым ретінде таныта білетін теоретикалық зерттеулердегі өзіндік дерек көздері және өткен қоғамды қалпына келтіруге тигізер мол әдіснамасы бар ерекше бөлім. Оның міндеттері: іргелі түсінік құрылымын, әдістер құрамын жетілдіру және сараптау. Археологиялық әдіснама негізі тарихилық, жүйелілік және пәнаралық таным негізінде құрылады.

Өзекті мәселелері: аяқсыз қалу, көпқырлылық, ғылымның негізін қалайтын мәселелердегі қарама-қайшылықтар.

Іргелі түсініктер: археологиялық деректер, типтер, әдістер, археологиялық мәдениет, тарихи-мәдени қоғам (ТМҚ), археологиялық зерттеулер процедурасы (АЗП), археологиялық таным деңгейлері.

Концептуальдық идеялардың алуан түрлілігі, мәселені түйсіну және нақтылау. Пікірталастар. Парадигмалардың алмасуы және консенсустық шешімдер.

Археологиялық деректер

Артефактілердің деректік маңызы. Түсініктер мен анықтамалардың алуан түрлілігі. Шешімнің біржақты болмауы себептері. Археологиялық деректердің ерекшелігі – олардың қалыптасу қажеттілігі, артефактілердің бастапқы маңызы, олардың вербальдығы, тілдік ортаның болмауы, толымсыз және фрагментальды болуы. Археологиялық ескерткіштердің тарихи маңызы – тарихи ақиқаттағы алатын орны. Археологиялық деректердің қалыптасуының әдіснамалық байланысы.

Тарихи-мәдени зерттеулердің әдістері мен әдіснамалары

Археологиялық әдістер мен әдіснамалар әртүрлі, себебі ол танымның түрлі деңгейіндегі әрекеттерге арналған: дерекнамалық (артефактілерді іздеу, ескерткіштерді зерттеу, жүйелеу), мерзімдеу, ақпараттарды кезеңдеу, мәдени-тарихи түсіндіру (жүйелерді, қоғамдық даму құрылымдарын ажырата білу).

Пәнаралық синтез танымның мына салаларын қамтиды: гуманитарлық (антропология, этнография, лингвистика, мифология), жаратылыстану (география, биология, химия, физика), соны жетістіктерді қолдана отырып техникалық ғылымдарды қолдану.

Тарихи-мәдени модельдерді құрастыру

Белгіленген мәдени типтерді түсіндіруді негізге ала отырып археологиялық мәдениет, ТМҚ (Экономикалық, әлеуметтік, өмірді қамтамасыз ету, этникалық, дүниетанымдық, әлеуметтік шарттық және танымдық), тарихи дамуды, әдістемелік алуан түрлілікті есепке ала отырып құрастыру.

Салыстырмалы-тарихи әдістің жетекші рөлі (оның үш өлшемдігінде: типологиялық, генетикалық, диффузиялық бағыт), дәстүрлілікті және мәдени құбылыстардың өзгеріске ұшырауын диахрониялық, құрылымдық-семиотикалық әдіс тұрғысынан, табиғи жүйелік тұрғыдан элементтердің өзара және оның құрылымымен қатынасында бақылауға қабілеттілігінде екендігі ескеріледі.

Археология әдістері

Археологиялық терминологияның қалыптасуы және дамуы. Аймақтық археологияның қалыптасуы. Археология тілі. Археологиялық сипаттау тілі. Археологиялық материалдарға фото және графикалық фиксация жұмыстарын жүргізу. Археологиялық зерттеу жұмыстарын жүргізу кезеңдері. Археологиялық барлау, материалдарды жинау және фиксациялау. Археологиялық материалдардың тарихи маңызын анықтау. Ескерткіштерді

есепке алу және тіркеу. Өртүрлі ескерткіштерге археологиялық қазба жұмыстарын жүргізу әдістері. «Жаңа археология» және кең көлемдегі қазба жұмыстарын жүргізу.

Археологияның объектісі

Зерттеу объектісі жөнінде тарихи білімді қалыптастыру. Археологиялық объект – археологиялық ескерткіш. Археологиялық объект – ежелгі қоғамды қалпына келтіру. «Факт» термині және оның археологиядағы маңызы. Қазба жұмыстарындағы археологиялық материалдың «фактілік» рөлі. Археологиялық материалдар мен ескерткіштерді ғылыми қалпына келтіру. Археологиядағы фактілердің тарихи маңызын анықтау. Тарихи және археологиялық объектілерді зерттеудің әдістерін саралау.

Археологиялық мәдениеттер

«Археологиялық мәдениет» терминінің қалыптасуы. Археологиялық мәдениетті анықтаудың тәсілдері мен әдістері. Ғасыр, тарихи кезең, тарихи дәуір және мәдениет түсінігі. Мәдениеттің дамуы, сақталуы және үзіліске ұшырауы. Мәдени кеңістік. Қоршаған ортаның әсері. Мәдениеттер, мәдениеттердің түрлері. Мәдениеттердің құрылымдық қалыптасуы, өзара байланысы. Тарихи-мәдени қоғам терминінің мәні. Археологиялық мәдениет және этнос мәселесі. Археологиялық материалдар және этнос. Археологиялық мәдениет және дүниетаным. Археологиялық мәдениет және географиялық орта.

Жүйелілік талдау және классификация

Археологиялық зерттеулер құрылымы. Материал жинақтау және типологиялық сараптама. «Далалық» ұғымының мәні мен мазмұны. Ескерткіштің сақталу деңгейін анықтау. Археологиялық ескерткіштер мен материалдардың алғашқы белгілері. Ескерткіштерді классификациялау. Ескерткіштердің типологиялық тізімін құру. Археологиялық ескерткіштер мен материалдардың далалық фиксациясы. Археологиялық зерттеу барысында үрдісіндегі материалдарды классификациялау. Археологиялық материалдар мен ескерткіштердің ұқсастығын саралау. Деректерді классификациялау әдісімен археологиялық материалдарды мерзімдеу. Археологиялық материалдар мен ескерткіштердің жасын анықтаудағы жаратылыстану ғылымының орны. Жазба деректер, археологиялық деректердің типологиясы, материалдарды жасау әдістері, технологиялық белгілері. Мерзімдеу және хронология. Тарихи қалпына келтіру ісіндегі археологиялық деректерді қолдану.

Археологиялық түзім жасау

Археологиялық ғимараттардың ұқсастығы. Құрылыстың екі типі: компиляция және экспликация. Компиляция – зерттеудің сипаттау бөлімі. Ескерткіштер туралы мәліметтер, музейлер каталогтары, археологиялық

есептер, инвентарлық жазбалар және т.б. Компиляцияның объективтілігі және субъективтілігі.

Компиляциялар құрылымы және қызметі. Материалдарды сараптау. Қалпына келтіру мәселелері. Құжаттық тіл. Табиғи тіл. Ғылыми тіл. Компиляция сапасын бағалау.

Экспликация – нақты материалды түсіндіру, тарихи жағдайларды және тарихи ақиқатты қалпына келтіру.

Типологиялық құрылыстар. Ішкі және сыртқы белгілері. Типологияның аралық жағдайы. Типологиялық құрылыстың логикалық сараптамасы. Туындаған типологиялар. Дедуктивные типологии. Қарапайым түсіндірмелер: сәйкестік, әсер ету, мұрагерлік. Шартты түсіндірмелер: идеялар, сенімдер, мәдени құндылықтар. Динамикалық түсіндірмелер: мінез-құлық жүйелері. Түсіндірмелік құрылымдар. Түсіндіру құрылыстарының логикалық сараптамасы. Формализация. Экспликацияны бағалау.

Археологиялық зерттеу және ғылыми қорытындылау

Археологиялық қазба материалдарын жүйелеу. Қазба жүргізу және ғылыми шешім. Заттар және олардың жүйелік, логикалық және тарихи бағасы. Материалдарды сипаттау әдістері. Зерттеудің эмпирикалық және теориялық әдістеріндегі өзара байланыс. Археологиялық деректің теориялық және құрылымдық сараптамасының өзара детерминизмі (кесте, тарихи-географиялық карта, математикалық есеп және т.б. құру). Археологиялық қорытынды жасау және түрлі ғылыми бағыттарда қолдану. География, топография, топонимика және т.б. мәселелер. Әлемдік археология. Археологиялық ашулар мен жетістіктердің рөлі. Тарих және археология.

Ғылыми пайымдаудың тәсілдері және археологиялық жарияланым

Каталогтау. Классификацилау. Бейнелерді тану. Тарихи пайымдаулар. Компилятивті және экспликативті құрылыстардың жалпы кесетеленуі: тапсырмалар, мәлімет, сипаттау, ретке келтіру, шынайылық бағасы.

Компиляцияның экспликациядан ерекшелігі. Риторика. Басылымдар инфляциясы. Заманауи археологиялық әдебиеттер тапшылығы. Экспликативтік жарияланымдардың шарттық тұжырымдары. Теориялық археологияның шегі.

Әлем этнологиясының дамуындағы негізгі тенденциялар

Этникалылық - әлемдік гуманитарлық ғылымдағы пайда болу жағдайлары мен тарихы. Неміс романтизмі мен примордиализмі (Гердер Г.). социобиологиялық примордиализм (Р. Шоу, Ю. Вонг, П. ван дер Берг, Л. Гумилев). Тарихи-эволюциялық примордиализм (К. Гирц, У. Коннор, Дж. Армстронг, В.Мюльман).

«Этноұлт», «этномәдени қауым» түсініктері. Этностың примордиалистік ұғымы. Этносфераның жер бетіндегі адамзаттың формасы

ретіндегі ұғым. Этникалылық зерттеуіндегі конструктивисттік және инструменталдық тәсілдері. Этнос мінсіз (идеологиялық) конструкт ретінде. «Ұлт-мемлекет», ұлттар мен ұлтжандық - «ойдағы қауымдар» ретіндегі концепция (Б. Андерсон). этнологиялық инструментализмнің әдістемелік параметрлері. Ч.Пирстің инструментализмі мен прагматизмі. Этнологиядағы инструментализм (Дж. Дьюи, Д. Белл, Г. Вулп, Н. Глейзер, Д. Мойнихен). Инструментализм және консерватизм. Конструктивизм (Б. Андерсон, Э. Геллнер, Э. Хобсбаум, Э. Гэйбл, Дж. Клиффорд, Р. Хандлер, Дж. Комарофф, Д. Кондо, В.А. Тишков).

Этникалылық - әлеуметтік стрессті жеңу формасы ретінде. Этникалық сана саяси күш ретінде (У. Коннор). Ұлжандылықтың этномәдени және азаматтық түрлері туралы түсінік. Этникалық ұқсастық әлеуметтік өзара іс-қимыл нәтижесі. Этникалық сана талдау позициясынан этникалық ұқсастықты талдау (Ю.В. Бромлей, Л.М. Дробижева, В. И. Козлов және т.б.). этникалық сананың талдауына дисциплинааралық талдау (әлеуметтік психология, саясаттану және этноәлеуметтану қарсаңында).

Әлем этнологиясындағы басты бағыттар мен концепциялар

Түрлі этникалық құбылыстарды түсіндіруге болатын этнологияда жалпы әмбебап теорияның жоқтығы заманауи ғылыми көзқарастың бірден бір ерекшелігі болып табылады. Қазіргі теориялар мен концепциялар модель және танымдық инструмент ретінде қарастырылады. Сондықтан ғылыми зерттеулер әлеуметтік маңызы бар, шешіміне қазіргі теориялар параметрі қолданылатын, қажет болса жаңа концептуалды модель дайындалатын мәселелерге назар аударады.

Америкалық мәдени антропологияның «үлкен бестік» негізін мәдени релятивизм концепциялары неозволюционизм және мәдени экология идеялары құрайды (К. Гирц, Р. Тернер). Америкадағы этнология мектебіндегі герменевтикалық антропология пайдасына бола евроцентризм қағидаларынан бас тарту. «Неофункционализмнің Манчестерлік мектебі» (М. Глюкман), Ұлыбританиядағы әлеуметтік структурализмнің жаңа концепциясы (Р. Нидхем), Ресейдегі (Ю.В. Арутюнов, Л.М. Дробижева) этноәлеуметтанудың, Франциядағы тарихи материализмнің (М. Годелье, К. Мелиссо) жаңа нұсқасы. Басқа да еуропалық этнология мектептері мен концепциялар.

Этнологиядағы транмиссионизм, диффузионизм және миграционизм теориялары. Неміс мектебінің этнологиясы. Жағрафиялық тәсіл (Фридрих Ратцель). Халық және ашықтық (жағрафия). Диффузионизм. Миграционизм және гипермиграционизм. Панегиптизмнің (С.Э. Графтон, Тур Хейердал) геолитикалық мектептері. Мәдениет морфологиясының теориясы (Лео Фробениус). Фриц Гребнердің мәдени шеңберлері. Вильгельм Шмидттің диффузия және прамонотеизм теориясы. Мария Гимбутас идеялары. Инвайронментализм (Э. Семпл). К.Хаусхофердің жағрафиялық детерминизмі. Тілдегі диффузия идеялары. Диффузионизм мен

миграционализмның заманауи теориялары. Диффузия механизмдері. Диффузия типтері. Диффузиялар мен миграцияларды зерттеу тарихындағы заманауи тәсілдер.

Мәдени-шаруашылық типтер теориясы, картографияландыру принциптері

Мәдени-шаруашылық туралы түсініктер. Аталған теорияның жасалуындағы жаратылыстану ғылыми пәндердің рөлі. Ф. Гребнер, Л. Фробениус В. Шмидт және т.б., әсіресе М.Г. Левин мен Н.Н. Чебоксаровтың осы теорияны дайындаудағы үлесі. Мәдениет пен шаруашылық ерекшеліктерінің бір-біріне ұқсас жағрафиялық жағдайда өмір сүріп, бір-біріне ұқсас әлеуметтік-экономикалық деңгейде дамыған белгілі кешенің мәдени-шаруашылық тип ретінде түсіну. Егіншілік; мал шаруашылығы мен егіншілік; балық аулау, жинау және аңшылық- осы үш өндіру тәсілдерімен байланыс. В. Чернецов, С. Токарев, А. Окладников, Г. Марков, С.И. Вайнштейннің өзге мәдени-шаруашылық типтерге қатысты теориялары.

Этнологиялық зерттеу әдістемесі

Зерттеудегі танымдық жұмысының негізгі ережелерін құрайтын және әдістемелік бағытты белгілейтін этнологиялық зерттеу пәндік саласы. Арнайы қағидалар жүйесі, тарихи ғылым саласында және ғылыми зерттеудің соңғы сатысында қолданатын танымдық тәсілдер мен әдістерде пайдаланудағы этнологиялық зерттеу әдістемей түсінігі. Этнологиялық зерттеу әдістемесі бірнеше мазмұнды деңгейден тұрады. Бірінші деңгей эппистемология, әдістемелік жалпы теориялық бағыттанудан тұрады. Ал, екінші деңгейді құрамына ережелер мен әдістер, қағидалар, мазмұндамалық теория білімдері кіретін ғылыми концепциялар мен әдістемелік теориялар құрайды. Үшінші деңгей пәнге байланысты және белгілі ғылыми міндеттер мен танымдық ситуацияларға жататын әдістемелік ұсыныстардың аталмыш білім саласына тән теориялық білімдерімен сипатталады.

Этнологиядағы қолданылатын жалпы ғылыми зерттеу әдістері. Аналитикалық әдістер. Салыстырмалы-тарихи (мәдени-кросс/ корпаративтік) зерттеу әдісі. Типологиялық әдіс. Салыстырмалы-тарихи әдістің формалары: тарихи-типологиялық салыстыру, тарихи-генетикалық салыстыру, тарихи-диффузиялық салыстыру. Этнологиядағы жүйелік тәсіл; жүйенің белгілері. Реконструкция әдісі. Археология және этнографиялық аналогиялар әдісі. Өртүрлі этностардың мәдени болмысының вариабильдығы және корреляциясын зерттеуге арналған математика-статистикалық мәдениаралық зерттеулер.

Этнологиялық зерттеу мәліметтерінің жиналу ерекшеліктері

Далалық этнология зерттеуінің ақпарат берушілермен жұмыс жасауды қосқандағы алдын-ала жоспарлауындағы қиындықтары. Дегенмен, этнологиялық зерттеудің бастапқы сатысында этнограф гипотезалар

шығармайды, себебі бір мезгілде орын алауы мүмкін зерттеу бағдарламасының кезеңдері өзгеруі мүмкін. Ғылыми зерттеудегі ақпаратты өңдеудің өз орны бар. Ақпарат берушінің жаңа білім алу үрдісіне қосылуы және зерттеуші мен ақпарат беруші арасында ешқандай иерархия болмауын қадағалау қажеттілігі. Зерттеушінің әділдігі үнемі сынға ұшырауына байланысты ақпарат берушінің интерпретациясы мен сипаттамасындағы көзқарасын талдаудан өткізу. Бақылау ақпарат көзі саналатын этнологиялық зерттеуде магнитофонға жазылған және құпиясы ашылған реакциялар - вербалдық сосын видеокамера немесе басқа да техникалық заттарға түсірілген – вербалдық емеске бөлінеді. Этнологиялық зерттеу нәтижелеріндегі ақпарат берушінің әлеуметтік жағдайын да естен шығармауы.

Этнологиялық зерттеудегі басқа гуманитарлық-жаратылыстану ғылымдарының әдістерін қолдану

Этностарды зерттеудегі байланыс, экономикалық, әлеуметтік, мәдени және басқа да антропология, мәдениеттану, әлеуметтану, психология, демография, жағрафия секілді ғылымдар сферасынындағы жүйе. Антропология мен зерттеу пәніне ортақ этностардың антропологиялық құрамы мен этногенез сұрақтары жатады. Этникалық мәдениеттердің әлеуметтік динамикасын, этностардың әлеуметтік дифференциацияларын, этникалық санасезімін, түрлі этностард психикасының этникалық ерекшеліктерін этникалық және мәдени-әлеуметтік үдерістерді табу әдістері әлеуметтану мен ортақтастырады. Этнология мен мәдениеттанудың байланысы мәдениеттерді, этномәдени құндылықтарды, этностардың мәдени ерекшеліктері мен этносаралық іс-қимылды зерттеулерінде білінеді. Әлеуметтік және этникалық этнология мен психологияны индивидтың әрекетін, этникалық сана-сезімі мен идентификациясының қалыптасу механизмін зерттеу әдістері біріктіреді. Этнодемография мен демографияны демографиялық зерттеу, миграциялық үдерістер, этностар санының өсу динамикасын талдау әдістері біріктіреді. Этникалық шекара мен этникалық аймаққа, этностарды орналастыру мәселелері жағрафиямен біріктіреді. Балалар мен жасөспірімдердің әлеуметтануын зерттеу әдісі педагогика мен этнопедагогикаға да байланысты.

Этнологиялық зерттеудің стратегиялық жоспары

Гипотезалар жасау мүмкіндігі мен эмпирикалық мәліметтерді жинау кезіндегі біздің біліміміздің жағдайы-зерттеудің стратегиялық жоспарын таңдаудағы негізгі алғышарттары. Зерттеу ізденісінің төрт негізгі стратегиялық нұсқасы бар. 1. Фармулятивтік (тыңшылық) – мәселелерді табу мен гипотезаларды жасауға бағытталған. 2. Сипаттамалық (дескриптивті) - заманауи этномәдени үдерістер мен құбылыстардың сан-сапалық ерекшеліктерін зерттеуде қолданылады. 3. Эксперименталды-аналитикалық – зерттеулі нышанның функционалдық өзара байланыстарын табуда

қолданылады. Көбінесе, аса қысқа уақытта жиналатын мәліметтерді жинауда бір реттік стационарлық зерттеулерде қолданылады. 4. Салыстырмалы-қайталанба-зерттеу үдерісіндегі нақты интервалды мерзім ішіндегі мәліметтерді салыстырып негізгі тенденцияларды табу. Аталған зерттеу мәдени-әлеуметтік, басқа да саладағы сұрақтардың ұқсастығы мен ерекшелігін табу үшін де пайдалануға болады. Кейбір зерттеулерде барлық немесе кейбір көрсетілген кезеңдер пайдаланылуы мүмкін.

СЕМИНАР САБАҚТАРЫНА ҰСЫНЫЛАТЫН ҮЛГІЛІ ТАҚЫРЫПТАР ТІЗБЕСІ

1. Археологиялық әдіс және әдіснама түсініктері.
2. Археологиялық танымның іргелі түсініктері.
3. Дерек көздері, зерттеу әдістері.
4. Археологиялық деректердің ерекшеліктері. Субъективтілік/объективтілік мәселелері.
5. Деректерді классификациялау, жүйелеу, типке бөлу.
6. Мерзімдеу әдістері және синхронизациялау.
7. Теориялық археология мәселелері.
8. Ескерткіштердің түрі және «өркениет» терминінің мәні.
9. Археологиялық мәдениет және этнос.
10. Археологиялық басылымдардың негізгі ұстанымдары.
11. Археологиялық әдістер.
12. Археологиялық объект.
13. Археологиялық деректер.
14. Археологиялық мәдениеттерді және мәдени-тарихи қауымдастықтарды бөлу әдістері.
15. Салыстырмалы –тарихи және құрылымдық-семиотикалық әдістердің мәні.
16. Археологиядағы мәдени-тарихи түсінік әдістері мен әдіснамасы (өндірістік, әлеуметтік, өмірді қамтамасыз ету және дүниетанымдық салаларда).
17. Археологиялық зерттеулердің бағыттары.

ДОКТОРАНТТАРДЫҢ ӨЗІНДІК ЖҰМЫСЫНА ҰСЫНЫЛАТЫН ҮЛГІЛІ ТАҚЫРЫПТАР ТІЗБЕСІ

1. Археологиялық әдістер.
2. Археологиялық деректер.
3. Археологиялық мәдениет.
4. Археологиялық құрылыстар.
5. Теориялық археология мәселелері.
6. Ескерткіштердің түрі және «өркениет» терминінің мәні.
7. Археологиялық мәдениет және этнос.

8. Археологиялық басылымдардың негізгі ұстанымдары.
9. Археологиялық әдістер.
10. Археологиялық объект.
11. Стратиграфия және хронология.
12. Археологиялық мәдениет.
13. Сараптама және классификация.
14. Археологиялық деректер.
15. Компиляция және экспликация.
16. Археологиялық құрылыстар.
17. Археологиялық басылымдар және оның ғылыми мәні.

ҰСЫНЫЛАТЫН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

Негізгі:

1. Аникович М.В. Методология археологии и новые подходы к изучению верхнего палеолита Евразии. – Новосибирск: Новосиб. гос. ун-т, Ин-т археол. и этногр. СО РАН., 2010. – 54 с.
2. Вагнер Г.А. Научные методы датирования в геологии, археологии и истории. – М.: Техносфера, 2006. – 576 с.
3. Клейн Л.С. История археологической мысли. В 2 т. Т. 1. – СПб.: Изд-во С.-Петербург. Ун-та, 2011. – 688 с.
4. Клейн Л.С. История археологической мысли. В 2 т. Т. 2. – СПб.: Изд-во С.-Петербург. Ун-та, 2011. – 624 с.
5. Клейн Л.С. Новая археология (критический анализ теоретического направления в археологии Запада). – Донецк: Донецкий национальный университет, 2009. – 393 с.
6. Мартынов А.И., Шер Я.А. Методы археологического исследования. – М.: Высш. шк., 2002. – 240 с.
7. Қалыш А.Б. Этнологияның іргелі мәселелері. Оқу құралы. - Алматы: Қазақ университеті, 2013. - 120 б.
8. Садохин С.П. Концепции современного естествознания: учебное пособие. – М.: КноРус, 2012. - 220 с.
9. Лукьянов И.Е., Овчаренко В.А. Антропология: учебное пособие. – М.: НИЦ ИНФРА-М, 2014. – 358 с.
10. Садохин А.П. Этнология: учебное пособие. 3 -е изд. – М.: Альфа-М., 2014. -252 с.
11. Хакимов Р.С. Историческая этнология: парадигма и инструментарий. – Казань: Институт истории им. Ш. Марджани, 2012. – 440 с.
12. Широкогоров С.М. Этнос. Исследование основных принципов изменения этнических и этнографических явлений. – М.: Либроком, 2012. – 136 с.

Қосымша:

1. Коробов Д.С. Основы геоинформатики в археологии. – М.: Издательство Московского университета, 2011. – 224 с.
2. Междисциплинарные исследования в археологии и этнографии Западной Сибири. Томск: Изд-во Том. ун-та, 2002. – 224 с.
3. Методика археологических исследований Западной Сибири. – Омск: «Фаворит». 2005. – 328 с.
4. Омаров Ғ.Қ. Практикалық археология: Оқу құралы. – Алматы: Қазак университеті, 2014. – 110 б.
5. Петров Н.И. Археология. – СПб.: Издательство «СПбКО», 2008. – 232 с.
6. Фаган Б., Де Корс К. Археология. В начале. – Москва: Техносфера, 2007. – 592 с.
7. Щапова Ю.Л. Археологическая эпоха: Хронология, периодизация, теория, модель. – М. : Либроком, 2010. – 192 с.
8. Арутюнов С.А. Силуэты этничности на цивилизованном фоне: Монография. – М.: НИЦ ИНФРА-М, 2012. – 416 с.
9. Рыбаковский Л.Л. Миграция населения. Три стадии миграционного процесса. (Очерки теории и методов исследования). – М.: Наука, 2014- 217 с.
10. Шкляр М.Ф. Основы научных исследований: учебное пособие. 4-е изд.- М.: Дашков и К, 2013.- 240 с.

STMNMAE 7201 СОВРЕМЕННЫЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ НАПРАВЛЕНИЯ В МИРОВОЙ АРХЕОЛОГИИ И ЭТНОЛОГИИ

(научное и педагогическое направление)

Объем - 3 кредита

Авторы:

Калыш А.Б. - доктор исторических наук, профессор кафедры археологии, этнологии и музеологии

Омаров Г.К. - кандидат исторических наук, доцент кафедры археологии, этнологии и музеологии

Рецензенты:

Нуржанов А.А. – кандидат исторических наук, ведущий сотрудник Института археологии им. А.Х.Маргулана

Елеуов М.Е. – доктор исторических наук, профессор кафедры археологии, этнологии и музеологии, факультета истории, археологии и этнологии, Казахского национального университета им. аль-Фараби

ПОЯСНИТЕЛЬНАЯ ЗАПИСКА

Курс обозначает круг проблем, которыми занимается мировая археологическая и этнологическая наука. Это источниковедческие, историографические проблемы, проблемы отдельных археологических периодов, культурно-исторических регионов, цивилизаций и т.п. Археология как составная часть исторической науки в свою очередь подразделяется на: эмпирическую, теоретическую (аналитическую), компаративную, экспериментальную археологию. Цель и задачи теоретической археологии изучение таких методологических проблем археологии как выяснение общих закономерностей истории древних культур, реконструкция истории древних обществ, специальных проблем – особенности археологических источников, относительная хронология, археологическая культура и т.д. Кроме того задачи теоретической археологии по Ж.К. Гардену – это анализ приемов научных рассуждений в археологии.

Пререквизиты: Фундаментальные проблемы археологии и этнологии.

Перечень смежных дисциплин и их взаимосвязь с данной дисциплиной: антропология, геоморфология, историческая география, этнология, естественные науки и др. Студент после изучения дисциплины должен:

Знать:

- фундаментальные понятия археологического познания, их определения и профессиональную и методологическую суть;

- процедуру археологических исследований процесса, многообразие методов и методик на каждой ступени исследовательского процесса;

- многообразие взглядов на гносеологию археологических исследований, их трансформацию, пути и формы решения проблем.

- методология археологии
- археологические источники
- археологическая культура
- археологические построения

Уметь:

- находить источники для решения задач археологических исследований;

- ориентироваться в многообразии методических возможностей междисциплинарного синтеза;

- выстроить необходимую методику изучения поставленных задач;

- осуществлять самостоятельный поиск информации, используя различные ресурсы (литература, архивы, музеи, глобальные компьютерные сети, конференции, семинары);

- дать научную оценку полученной информации по конкретным проблемам исследования;

- подавать результаты самостоятельной научной деятельности по дисциплине (доклады, эссе, коллоквиумы, коллективные и магистерские дипломные проекты);

- оперировать понятийным аппаратом археологии;

- уметь пользоваться и оперировать археологическими источниками;

- уметь различать и выделять археологические культуры;

- уметь датировать материал с помощью сравнительного и типологического методов;

- уметь описать конкретный материал и делать исторические выводы.

ТЕМАТИЧЕСКИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛИНЫ

№	Наименование темы
1	Введение
2	Общие положения дисциплины
3	Археологические источники
4	Методы и методики историко-культурных исследований
5	Построение историко-культурных моделей
6	Методы археологии. Объект археологии. Археологические источники.
7	Системный анализ и классификация

8	Археологические построения
9	Археологическое исследование и научное заключение. Приемы научных рассуждений и археологическая публикация
10	Основные тенденции в развитии мировой этнологии
11	Ведущие направления и концепции в мировой этнологии
12	Теория хозяйственно-культурных типов, принципы их картографирования
13	Методология этнологических исследований
14	Особенности методики сбора материалов этнологических исследований
15	Использование в этнологическом исследовании методов других гуманитарно-естественных наук
16	Стратегический план этнологического исследования

СОДЕРЖАНИЕ ДИСЦИПЛИНЫ

Введение

Цель курса: рассмотреть современные теоретические и методологические проблемы мировой археологии и этнологии. Изучение методологических основ археологии и этнологии, изучающих историю и культуру различных обществ на основе специфических источников, а также исследование специфических методов, призванных расшифровать закодированную в источниках информацию об исторических реалиях обществ и культур прошлого. Сюда же входит изучение основ археологического и этнологического мышления и теории, ознакомление с методами оценки, анализа и построения научных публикации.

Задачи курса: раскрыть теоретико-методологические проблемы в мировой археологической и этнологической науки; уметь ориентироваться в теории и методологии таких исследований и использовать полученные знания в профессиональной деятельности; осознанное понимание взаимной детерминированности процессов развития, взаимодействия и трансформации культур различных исторических эпох. освоение основного блока практических материалов по становлению теоретической археологии и этнологии; освоение основных методических и методологических подходов в изучении теоретических проблем археологии и этнологии; усвоение навыков и методик написания и ведения археологических и этнологических отчетов, анализов.

Дисциплине предшествуют такие дисциплины как «Теоретическая археология», «Теоретическая этнологии», «Фундаментальные проблемы археологии», «Фундаментальные проблемы этнологии» и др. В соблюдении этой последовательности дисциплин отражается принцип и требование комплексного подхода к преподаванию дисциплин «археология» и «этнология» и непрерывность их изучения, а также внутренняя логика

исторического процесса. Смежными дисциплинами являются «антропология», «культурология», «социология», «психология» и другие.

Объектами изучения дисциплины являются теоретические, концептуальные и методологические проблемы современной мировой археологии и этнологии, необходимые при исследовании важнейших проблем исторической науки, относящихся к прошлому, настоящему и будущему.

При изучении данной дисциплины используются сравнительно-исторический метод, этносоциологические, этнопсихологические и философско-культурологические исследования.

ОСНОВНАЯ ЧАСТЬ

Общие положения дисциплины

Методология – особая область теоретических исследований, касающаяся самопознания археологии как самостоятельной исторической дисциплины, обладающей своими источниками и методами в изучении и реконструкции обществ прошлого, понимаемой как система знаний, во всём их многообразии и взаимообусловленности. Её задачи: анализ и совершенствование фундаментальных понятийного аппарата, структуры методов. Основы археологической методологии строятся на принципе историзма, системности и междисциплинарности познания.

Проблемы: незавершённость, многомерность, противоречивость подходов в определении основополагающих положений науки.

Фундаментальные понятия: археологические источники, типы, методы, археологическая культура (АК), культурно-историческая общность (КИО), процедура археологических исследований (ПАК), уровни археологического познания. Проблемы понятий и определений, разнообразие концептуальных идей. Дискуссии. Смена парадигмы или консенсусное решение.

Археологические источники

От артефакта к формированию источника. Многообразие понятий и определений. Причины неоднозначности решений. Специфика археологических источников – необходимость их формирования, связанная с объективной первоначальной непредназначенностью для передачи сообщений ископаемых остатков артефактов, их вербальности, почти полное отсутствием языковой среды, в неполноте и фрагментарности. Достоинство археологических источников – высокий процент объективности. Формирование археологических источников связано с разнообразием методических подходов.

Методы и методики историко-культурных исследований

Археологические методы и методики многочисленны и многогранны, поскольку предназначены для многоуровневой процедуры познания:

источниковедение (поиск артефактов, изучение памятников, систематизация), датировки, периодизации информации, историко-культурная интерпретация (выделение систем, подсистем, структур общественного развития).

Междисциплинарный синтез предполагает привлечение данных областей познания: гуманитарных (антропология, этнографических, лингвистика, мифология), естественных (география, биология, химия, физика), технических наук с использованием новейших достижений.

Построение историко-культурных моделей

на основе интерпретации выделенных культурных типов, АК, КИО (Экономических, социальных, жизнеобеспечивающих, этнических, мировоззренческих, соционормативных и познавательных) с учётом исторического развития и подвижности систем, широким использованием методического многообразия. Ведущая роль сравнительно-исторического метода (в его трехмерности: типологический, генетические, диффузионное направления), способного проследить традиционность и изменчивость культурных явлений в их диахронии, и структурно-семиотического метода, определяющего соотношение элементов между собой и их структурой, в контексте природной системы.

Методы археологии. Объект археологии. Археологические источники

Процесс развития и формирования археологической терминологии. Формирование региональной археологии. Язык археологии. Язык археологического описания. Фото и графическая фиксация археологического материала. Этапы археологического исследования. Археологическая разведка, сбор и фиксация материалов. Определение исторической значимости археологических материалов. Учет и регистрация памятников. Методы проведения археологических раскопок на памятниках различного типа. «Новая археология» и проведение масштабных раскопок.

Формирование исторических знаний об объекте исследования. Объект археологии - археологический памятник. Объект археологии - реконструкция древнего общества. Термин «факт» и его значение в археологии. Археологические материалы из раскопок в роли «факта». Научная реконструкция археологических материалов и памятников. Определение исторической значимости фактов археологии. Формирование знаний на объекты археологического исследования. Дифференциация методов изучения объектов истории и археологии.

Объект науки – археологические источники. Виды археологических источников. Культурный слой, стратиграфия и хронология. Таксономический анализ археологических источников. Способы определения уровня сохранности археологических материалов и памятников. Типы памятников и формирование базовой терминологии археологической науки. Значение

термина «цивилизация» и ее взаимосвязь с определенными типами памятников. Археологические источники и географическая среда. Изучение вопроса социальной значимости археологических исследований и археологических материалов.

Формирование термина «археологическая культура». Способы и методы определения археологической культуры. Век, исторический период, историческая эпоха и понятие культуры. Развитие культуры, сохранность и прерывность. Культурное пространство. Влияние среды обитания. Культура, типы культур. Формирование структуры культуры, взаимодействие культур. Содержание термина историко-культурная общность. Проблема археологической культуры и этноса. Археологические материалы и этнос. Археологическая культура и мировоззрение. Археологическая культура и географическая среда.

Системный анализ и классификация

Структура археологических исследований. Сбор материалов и типологический анализ. Содержание и значение «полевого» описания. Первичные признаки археологических памятников и материалов. Определение сохранности памятника. Классификация памятников. Составление типологического списка памятников. Полевая фиксация археологических материалов и памятников. Классификация материалов в процессе археологического изучения. Дифференциация и сходство археологических материалов и памятников. Датирование археологических материалов способами классификации источников. Использование методов естественных наук для установления возраста археологических памятников, материалов. Письменные источники, типология археологических источников, способы изготовления материалов, технологические признаки. Датировка и хронология. Использование археологических источников в исторических реконструкциях.

Археологические построения

Относительное однообразие археологических построений. Два типа построений: компиляция и экспликация. Компиляция – описательная часть исследования. Своды памятников, каталоги музеев, археологические отчеты, инвентарные записи и т.д. Объективность и субъективность компиляции.

Структура и функции компиляций. Отбор материалов. Проблема представления. Документальный язык. Естественный язык. Научный язык. Оценка качества компиляции.

Эспликация – пояснение фактического материала, реконструкция исторических событий и исторической действительности.

Типологические построения. Внутренние и внешние признаки. Промежуточное положение типологий. Логический анализ типологических построений. Индуцированные типологии. Дедуктивные типологии. Простые интерпретации: совпадение, влияние, наследование. Нормативные

интерпретации: идеи, верования, культурные ценности. Динамические интерпретации: системы поведения. Логический анализ интерпретационных построений. Формализация. Оценка экспликации.

Археологическое исследование и научное заключение. Приемы научных рассуждений и археологическая публикация

Систематизация материалов археологических раскопок. Проведение раскопок и научный вывод. Вещи и их системная, логическая и историческая оценка. Методы описания материалов. Взаимосвязь между эмпирическим и теоретическим методами исследования. Взаимная детерминированность теории и структурного анализа археологического источника (составление схем, таблиц, историко-географических карт, математический подсчет и мн. др.). Археологическое заключение и использование достижений различных научных направлений. Проблемы географии, топографии, топонимики и др. Мировая археология. Роль археологических открытий и достижений. История и археология.

Каталогизация. Классификация. Распознавание образов. Исторические выводы.

Общая схематизация компилятивных и экспликативных построений: задачи, свод, описание, упорядочение, интерпретация, оценка достоверности.

Отличие компиляций от экспликации. Риторика. Инфляция публикации. Некоторые недостатки современной археологической литературы. Нормативные принципы экспликативных публикаций. Пределы теоретической археологии.

Основные тенденции в развитии мировой этнологии

Концепт «этничности» – история и обстоятельства его появления в мировой гуманитарной науке. Примордиализм и немецкий романтизм (Гердер Г.). Социобиологический примордиализм (Р.Шоу, Ю. Вонг, П. ван дер Берг, Л. Гумилев). Эволюционно-исторический примордиализм (К. Гирц, У.Коннор, Дж. Армстронг, В.Мюльман). Понятия «этнокультурная общность», «этнонация». Примордиалистское представление этноса. Понятие этносферы как формы жизнедеятельности человека на Земле. Конструктивистский и инструменталистский подходы к исследованию этничности. Этнос как идеальный (идеологический) конструкт. Концепция «нация – государство», нации и национализм – как «воображаемые общности» (Б. Андерсон). Методологические параметры этнологического инструментализма. Инструментализм и прагматизм Ч. Пирса. Инструментализм в этнологии (Дж. Дьюи, Д. Белл, Г. Вулп, Н. Глейзер, Д. Мойнихен). Инструментализм и консерватизм. Конструктивизм (Б. Андерсона, Э. Геллнера, Э. Хобсбаума, Э. Гэйбл, Дж. Клиффорд, Р. Хандлер, Дж. Комарофф, Д. Кондо, В.А. Тишков).

Этничность как форма преодоления «социального стресса». Этническое сознание как политическая сила (У. Коннор). Понятия

этнокультурного и гражданского видов национализма. Этническая идентичность как результат социального взаимодействия. Анализ этнической идентичности с позиций анализа «этнического самосознания» (Ю.В. Бромлей, Л.М. Дробижева, В. И. Козлов и др.). Междисциплинарный подход к анализу этнического самосознания (на стыке этносоциологии, политологии, социальной психологии).

Ведущие направления и концепции в мировой этнологии

Одной из характерных черт современного научного мировоззрения является отсутствие общей универсальной теории в этнологии, с помощью которой можно было бы объяснить все многообразие этнических явлений. Имеющиеся теории и концепции представляет собой лишь модель и инструмент познания. Поэтому научные исследования концентрируются вокруг социально значимых проблем, для решения которых используются параметры уже существующих теорий или, в случае необходимости, разрабатываются новые концептуальные модели.

Концепции культурного релятивизма, идеи неозволюционизма и культурной экологии, составляющих основу «большой теорией» американской культурной антропологии (К. Гирц, Р. Тернер). Отказ от принципа европоцентризма в пользу герменевтической антропологии в американской этнологической школе. «Манчестерская школа неофункционализма» (М. Глюкман), новая концепция социального структурализма (Р. Нидхем) в Великобритании, новый вариант исторического материализма (М. Годелье, К. Мелиссо) во Франции, этносоциологии (Ю.В. Арутюнов, Л.М. Дробижева) в России. Другие европейские этнологические школы и концепции.

Теории миграционизма, диффузионализма и трансмиссионизма в этнологии. Немецкая школа этнологии. Географический подход (Фридрих Ратцель). Народ и пространство (география). Диффузионализм. Миграционизм и гипермиграционизм. Гелиолитические школы (панегиптизма С. Э. Графтона, Тур Хейердал). Теория морфологии культуры (Лео Фробениус). Культурные круги Фрица Гребнера. Теория прамонотеизма и диффузия Вильгельма Шмидта. Идеи Марии Гимбутас. Инвайронментализм (Э.Семпл). Географический детерминизм К.Хаусхофера. Диффузия идей в языке. Современные теории диффузионализма и миграционизма. Механизмы диффузии. Типы диффузий. Типы миграций. Современные подходы в истории к изучению диффузий и миграций.

Теория хозяйственно-культурных типов, принципы их картографирования

Понятие о «хозяйственно-культурных типах». Роль естественно-научных дисциплин в создании данной теории. Вклад в разработку названной теории Ф. Гребнера, Л. Фробениуса В. Шмидта и др. исследователей, особенно М.Г. Левина и Н.Н. Чебоксарова. Понимание ими

под хозяйственно-культурными типами определенных комплексов особенностей хозяйства и культуры, которые формируются естественно-исторически у различных этносов, расположенных на близких уровнях социально-экономического развития и обитающих в сходных естественно-географических условиях. Их непосредственная связь с тремя способами производства – с преобладающей ролью охоты, собирательства и примитивного рыболовства; ручного земледелия и скотоводства; пашенного земледелия. Теории других исследователей – В. Чернецова, С. Токарева, А. Окладникова, Г.Маркова, С.И. Вайнштейна, касающихся других локальных хозяйственно-культурных типов.

Методология этнологических исследований

Предметная область этнологического исследования, которая определяют выбор его методологических ориентиров и формулируют основные правила познавательной деятельности в таком исследовании. Применение понятия методологии этнологического исследования как для выражения системы специальных принципов, приемов и методов познания, используемых в данной отрасли исторической науки, так и для непосредственного использования в процессе завершающей стадии научного исследования. Методология этнологического исследования обладает многоуровневой структурой. Так, согласно одной из них, ее первый уровень представляют знания общетеоретической направленности, в которой методологическую функцию выполняет эпистемология как теория познания. Научные концепции и формальные методологические теории, в состав которых входят теоретические знания о сущности, структуре, принципах, правилах и методах научного исследования вообще, составляет второй уровень. Теоретическими знаниями, которые отличаются своей предметной привязанностью и отнесенностью методологических рекомендаций к определенному классу исследовательских задач и познавательных ситуаций, специфических для данной области знаний, характеризуется третий уровень.

Используемые в этнологии общенаучные методы исследования. Аналитические методы. Сравнительно-исторический (кросс-культурный/компаративный) метод исследований. Типологический метод. Формы сравнительно-исторического метода: историко-типологическое сравнение, историко-генетическое сравнение, историко-диффузионное сравнение. Системный подход в этнологии; признаки системы. Метод реконструкции. Метод «культурных пережитков». Метод археолого-этнографических аналогий. Математико-статистические межкультурные исследования для изучения вариабильности и корреляции различных черт культуры у разных этносов.

Особенности методики сбора материалов этнологических исследований

Трудности предварительного планирования всего хода полевого этнологического исследования, включая такую важную часть как работа с информаторами. Тем не менее, на начальном этапе этнологического исследования этнограф не выдвигает гипотез, в результате этого может изменяться последовательность этапов исследовательской программы, которые могут происходить одновременно. При этом центральное место в исследовательском процессе занимает обработка информации. Необходимость придерживания принципов отказа от иерархии взаимоотношений между исследователем и информатором, включение информатора в процесс получения нового знания. Проведение анализа данных, включая интерпретацию и их описание с точки зрения информатора, так как компетентность исследователя постоянно подвергается критическому анализу. В этнологическом исследовании, где источником информации является наблюдение, анализируют вербальные – записанные на магнитофон и расшифрованные реакции и невербальные – зафиксированные с помощью видеокамеры и других технических средств. Целесообразность проведения интерпретации результатов этнологического исследования с учетом социального и непосредственного контекста с информатором.

Использование в этнологическом исследовании методов других гуманитарно-естественных наук

Взаимосвязь при исследовании этносов, системы их жизнедеятельности в экономической, социальной, культурной и других сферах с другими науками, среди которых наиболее близкими к этнологии по предмету и методам своих исследований являются антропология, культурология, социология, психология, демография, география и пр. Так, с антропологией общим предметом исследований являются вопросы этногенеза и антропологического состава этносов. С социологией этнологию сближают методы выявления этнических и социокультурных процессов, социальной динамики этнических культур, социальной дифференциации этносов, этнического самосознания, этнических особенностей психики разных этносов и т.д. Взаимосвязь этнологии и культурологии проявляется в методах исследования потребления культуры, этнокультурных ценностей, инкультурации, межэтнических взаимодействий и культурной специфики этносов. Этнологию и психологию, особенно социальную и этническую сближают методы изучения и выяснения традиционного и обыденного в ролевом, нормативном поведении индивида, механизмов формирования стереотипов этнического самосознания и самоидентификации. С демографией, в первую очередь с этнодемографией есть много общего при анализе методов исследования демографических, миграционных процессов, динамики численности тех или иных этносов. С географией имеются точки соприкосновения в вопросах раскрытия расселения этносов, этнических территорий и этнических границ. Это же относится к методам изучения

социализации детей и подростков с такой отраслью педагогики, как этнопедагогика и т.д.

Стратегический план этнологического исследования

Основная предпосылка для выбора стратегического плана исследования – состояние наших знаний к моменту сбора эмпирических данных и отсюда – возможность для разработки гипотез. Существует четыре основных варианта стратегии исследовательского поиска. 1. Формулятивный (разведывательный), направленный на выявление проблем и формулировку гипотез. 2. Описательный (дескриптивный), применяемый при исследовании качественно-количественных особенностей современных этнокультурных процессов и явлений. 3. Аналитико-экспериментальный, используемый при выявлении функциональных взаимосвязей исследуемого объекта. Обычно практикуется при разовом стационарном обследовании, в котором сбор данных осуществляется в максимально короткие сроки во избежание искажающих временных воздействий. 4. Повторно-сравнительный, практикуемый для выявления основных тенденций исследуемых процессов, предполагающий сопоставление данных в конкретном временном интервале. Указанное исследование может проводиться также и в рамках одного временного интервала для того, чтобы установить общность и специфику изучаемых вопросов в региональном, социально-культурном и других разрезах. Нередко в том или ином исследовании могут сочетаться все или несколько из указанных стадий.

ПРИМЕРНЫЙ ПЕРЕЧЕНЬ ТЕМ СЕМИНАРСКИХ ЗАНЯТИЙ

1. Понятия археологической методологии, методики и метода.
2. Фундаментальные понятия археологического познания.
3. Виды источников, методы изучения.
4. Специфика археологических источников. Проблема субъективности/объективности.
5. Классификация, систематизация, типология источников.
6. Методы датировки и синхронизации.
7. Методы выделения археологических культур и культурно-исторических общностей.
8. Суть сравнительно-исторического и структурно-семиотического методов.
9. Основные тенденции в развитии мировой этнологии.
10. Важнейшие тенденции в развитии отечественной этнологии.
11. Теория этноса. История и современное состояние.
12. Научные концепции и методологические теории в этнологии.
13. Используемые в этнологии общенаучные методы исследования.
14. Методы выявления этнических и социокультурных процессов в этнологии и социологии.

15. Исследования по прикладной этнологии.
16. Особенности фундаментальных исследований в этнологии.
17. Концепция государственной национальной политики в Казахстане.
18. Теория конструктивизма в трудах В.А. Тишкова.
19. Исследования основных принципов изменения этнических и этнографических явлений.
20. Основные теории национализма в зарубежных социальных науках.

ПРИМЕРНЫЙ ПЕРЕЧЕНЬ ТЕМ ДЛЯ САМОСТОЯТЕЛЬНЫХ РАБОТ ДОКТОРАНТОВ

1. Методология археологии и этнологии.
2. Археологические и этнологические источники.
3. Археологическая культура.
4. Археологическое построение.
5. Проблемы теоретической археологии и этнологии.
6. Типы памятников и значение термина «цивилизация».
7. Археологическая культура и проблемы этнических общностей.
8. Принципы археологических и этнологических публикаций.
9. Методология и методы культурно-исторической интерпретации в археологии (в производственной, социальной, жизнеобеспечивающей, мировоззренческой сферах)
10. Направление археологических исследований.
11. Методы археологии.
12. Объект археологии и этнологии.
13. Стратиграфия и хронология.
14. Анализ и классификация.
15. Компиляция и экспликация.
16. Важнейшие положения теории этничности в работах зарубежных ученых.
17. Функционализм как особая форма исследования в этнологии.
18. Теория инноваций в этнической культуре
19. Методы анализа эмпирических данных в этнологическом исследовании.
20. Проблемы этничности и толерантности в современной этнологии.
21. Проблемы формирования этнической идентичности и этнического самосознания.
22. Методы и принципы этнологических исследований.
23. Историко-географическое направление в исследовании теоретических проблем этноса.

СПИСОК РЕКОМЕНДУЕМОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

Основная:

1. Аникович М.В. Методология археологии и новые подходы к изучению верхнего палеолита Евразии. – Новосибирск: Новосиб. гос. ун-т, Ин-т археол. и этногр. СО РАН., 2010. – 54 с.
2. Вагнер Г.А. Научные методы датирования в геологии, археологии и истории. – М.: Техносфера, 2006. – 576 с.
3. Клейн Л.С. История археологической мысли. В 2 т. Т. 1. – СПб.: Изд-во С.-Петерб. Ун-та, 2011. – 688 с.
4. Клейн Л.С. История археологической мысли. В 2 т. Т. 2. – СПб.: Изд-во С.-Петерб. Ун-та, 2011. – 624 с.
5. Клейн Л.С. Новая археология (критический анализ теоретического направления в археологии Запада). – Донецк: Донецкий национальный университет, 2009. – 393 с.
6. Мартынов А.И., Шер Я.А. Методы археологического исследования. – М.: Высш. шк., 2002. – 240 с.
7. Қалыш А.Б. Этнологияның іргелі мәселелері. Оқу құралы. – Алматы: Қазақ университеті, 2013. – 120 б.
8. Садохин С.П. Концепции современного естествознания: учебное пособие. – М.: КноРус, 2012. – 220 с.
9. Лукьянов И.Е., Овчаренко В.А. Антропология: учебное пособие. – М.: НИЦ ИНФРА-М, 2014. – 358 с.
10. Садохин А.П. Этнологии: учебное пособие. 3-е изд. – М.: Альфа-М., 2014. – 252 с.
11. Хакимов Р.С. Историческая этнология: парадигма и инструментарий. – Казань: Институт истории им. Ш. Марджани, 2012. – 440 с.
12. Широкогоров С.М. Этнос. Исследование основных принципов изменения этнических и этнографических явлени. – М.: Либроком, 2012. – 136 с.

Дополнительная:

1. Коробов Д.С. Основы геоинформатики в археологии. – М.: : Издательство Московского университета, 2011. – 224 с.
2. Междисциплинарные исследования в археологии и этнографии Западной Сибири. Томск: Изд-во Том. ун-та, 2002. – 224 с.
3. Методика археологических исследований Западной Сибири. – Омск: «Фаворит». 2005. – 328 с.
4. Омаров Ғ.Қ. Практикалық археология: Оқу құралы. – Алматы: Қазақ университеті, 2014. – 110 б.
5. Петров Н.И. Археология. – СПб.: Издательство «СПбКО», 2008. – 232 с.
6. Фаган Б., Де Корс К. Археология. В начале. – Москва: Техносфера, 2007. – 592 с.
7. Щапова Ю.Л. Археологическая эпоха: Хронология, периодизация, теория, модель. – М. : Либроком, 2010. – 192 с.

8. Арутюнов С.А. Силуэты этничности на цивилизационном фоне: Монография. – М.: НИЦ ИНФРА-М, 2012. – 416 с.

9. Рыбаковский Л.Л. Миграция населения. Три стадии миграционного процесса. (Очерки теории и методов исследования). – М.: Наука, 2014. – 217 с.

10. Шкляр М.Ф. Основы научных исследований: учебное пособие. 4-е изд. – М.: Дашков и К, 2013. – 240 с.

STMNMAE 7201 СОВРЕМЕННЫЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ НАПРАВЛЕНИЯ В МИРОВОЙ АРХЕОЛОГИИ И ЭТНОЛОГИИ

(профильное направление)

Объем – 3 кредита

Авторы:

Калыш А.Б. - доктор исторических наук, профессор кафедры археологии, этнологии и музеологии

Омаров Г.К. - кандидат исторических наук, доцент кафедры археологии, этнологии и музеологии

Рецензенты:

Нуржанов А.А. – кандидат исторических наук, ведущий сотрудник Института археологии им. А.Х. Маргулана

Елеуов М.Е. – доктор исторических наук, профессор кафедры археологии, этнологии и музеологии, факультета истории, археологии и этнологии, Казахского национального университета им. аль-Фараби

ПОЯСНИТЕЛЬНАЯ ЗАПИСКА

Курс обозначает круг проблем, которыми занимается мировая археологическая и этнологическая наука. Это источниковедческие, историографические проблемы, проблемы отдельных археологических периодов, культурно-исторических регионов, цивилизаций и т.п. Археология как составная часть исторической науки в свою очередь подразделяется на: эмпирическую, теоретическую (аналитическую), компаративную, экспериментальную археологию. Цель и задачи теоретической археологии изучение таких методологических проблем археологии как выяснение общих закономерностей истории древних культур, реконструкция истории древних обществ, специальных проблем – особенности археологических источников, относительная хронология, археологическая культура и т.д. Кроме того задачи теоретической археологии по Ж.К. Гардену – это анализ приемов научных рассуждений в археологии.

Пререквизиты: Фундаментальные проблемы археологии и этнологии.

Перечень смежных дисциплин и их взаимосвязь с данной дисциплиной: антропология, геоморфология, историческая география, этнология, естественные науки и др. Студент после изучения дисциплины должен:

Знать:

- фундаментальные понятия археологического познания, их определения и профессиональную и методологическую суть;

- процедуру археологических исследований процесса, многообразие методов и методик на каждой ступени исследовательского процесса;

- многообразие взглядов на гносеологию археологических исследований, их трансформацию, пути и формы решения проблем;

- методология археологии;
- археологические источники;
- археологическая культура;
- археологические построения.

Уметь:

- находить источники для решения задач археологических исследований;

- ориентироваться в многообразии методических возможностей междисциплинарного синтеза;

- выстроить необходимую методику изучения поставленных задач;

- осуществлять самостоятельный поиск информации, используя различные ресурсы (литература, архивы, музеи, глобальные компьютерные сети, конференции, семинары);

- дать научную оценку полученной информации по конкретным проблемам исследования;

- подавать результаты самостоятельной научной деятельности по дисциплине (доклады, эссе, коллоквиумы, коллективные и магистерские дипломные проекты);

- оперировать понятийным аппаратом археологии;

- уметь пользоваться и оперировать археологическими источниками;

- уметь различать и выделять археологические культуры;

- уметь датировать материал с помощью сравнительного и типологического методов;

- уметь описать конкретный материал и делать исторические выводы.

ТЕМАТИЧЕСКИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛИНЫ

№	Наименование темы
1	Введение
2	Общие положения дисциплины
3	Археологические источники
4	Методы и методики историко-культурных исследований
5	Построение историко-культурных моделей
6	Методы археологии. Объект археологии. Археологические источники.
7	Системный анализ и классификация
8	Археологические построения
9	Археологическое исследование и научное заключение. Приемы

	научных рассуждений и археологическая публикация
10	Основные тенденции в развитии мировой этнологии
11	Ведущие направления и концепции в мировой этнологии
12	Теория хозяйственно-культурных типов, принципы их картографирования
13	Методология этнологических исследований
14	Особенности методики сбора материалов этнологических исследований
15	Использование в этнологическом исследовании методов других гуманитарно-естественных наук
16	Стратегический план этнологического исследования

СОДЕРЖАНИЕ ДИСЦИПЛИНЫ

Введение

Цель курса: рассмотреть современные теоретические и методологические проблемы мировой археологии и этнологии. Изучение методологических основ археологии и этнологии, изучающих историю и культуру различных обществ на основе специфических источников, а также исследование специфических методов, призванных расшифровать закодированную в источниках информацию об исторических реалиях обществ и культур прошлого. Сюда же входит изучение основ археологического и этнологического мышления и теории, ознакомление с методами оценки, анализа и построения научных публикаций.

Задачи курса: раскрыть теоретико-методологические проблемы в мировой археологической и этнологической науки; уметь ориентироваться в теории и методологии таких исследований и использовать полученные знания в профессиональной деятельности; осознанное понимание взаимной детерминированности процессов развития, взаимодействия и трансформации культур различных исторических эпох. освоение основного блока практических материалов по становлению теоретической археологии и этнологии; освоение основных методических и методологических подходов в изучении теоретических проблем археологии и этнологии; усвоение навыков и методик написания и ведения археологических и этнологических отчетов, анализов.

Дисциплине предшествуют такие дисциплины как «Теоретическая археология», «Теоретическая этнология», «Фундаментальные проблемы археологии», «Фундаментальные проблемы этнологии» и др. В соблюдении этой последовательности дисциплин отражается принцип и требование комплексного подхода к преподаванию дисциплин «археология» и «этнология» и непрерывность их изучения, а также внутренняя логика исторического процесса. Смежными дисциплинами являются «антропология», «культурология», «социология», «психология» и другие.

Объектами изучения дисциплины являются теоретические, концептуальные и методологические проблемы современной мировой археологии и этнологии, необходимые при исследовании важнейших проблем исторической науки, относящихся к прошлому, настоящему и будущему.

При изучении данной дисциплины используются сравнительно-исторический метод, этносоциологические, этнопсихологические и философско-культурологические исследования.

ОСНОВНАЯ ЧАСТЬ

Общие положения дисциплины

Методология – особая область теоретических исследований, касающаяся самопознания археологии как самостоятельной исторической дисциплины, обладающей своими источниками и методами в изучении и реконструкции обществ прошлого, понимаемой как система знаний, во всём их многообразии и взаимообусловленности. Её задачи: анализ и совершенствование фундаментальных понятийного аппарата, структуры методов. Основы археологической методологии строятся на принципе историзма, системности и междисциплинарности познания.

Проблемы: незавершённость, многомерность, противоречивость подходов в определении основополагающих положений науки.

Фундаментальные понятия: археологические источники, типы, методы, археологическая культура (АК), культурно-историческая общность (КИО), процедура археологических исследований (ПАК), уровни археологического познания. Проблемы понятий и определений, разнообразие концептуальных идей. Дискуссии. Смена парадигмы или консенсусное решение.

Археологические источники

От артефакта к формированию источника. Многообразие понятий и определений. Причины неоднозначности решений. Специфика археологических источников – необходимость их формирования, связанная с объективной первоначальной непредназначенностью для передачи сообщений ископаемых остатков артефактов, их вербальности, почти полное отсутствием языковой среды, в неполноте и фрагментарности. Достоинство археологических источников – высокий процент объективности. Формирование археологических источников связано с разнообразием методических подходов.

Методы и методики историко-культурных исследований

Археологические методы и методики многочисленны и многогранны, поскольку предназначены для многоуровневой процедуры познания: источниковедение (поиск артефактов, изучение памятников, систематизация), датировки, периодизации информации, историко-

культурная интерпретация (выделение систем, подсистем, структур общественного развития).

Междисциплинарный синтез предполагает привлечение данных областей познания: гуманитарных (антропология, этнографических, лингвистика, мифология), естественных (география, биология, химия, физика), технических наук с использованием новейших достижений.

Построение историко-культурных моделей

на основе интерпретации выделенных культурных типов, АК, КИО (Экономических, социальных, жизнеобеспечивающих, этнических, мировоззренческих, соционормативных и познавательных) с учётом исторического развития и подвижности систем, широким использованием методического многообразия. Ведущая роль сравнительно-исторического метода (в его трехмерности: типологический, генетические, диффузионное направления), способного проследить традиционность и изменчивость культурных явлений в их диахронии, и структурно-семиотического метода, определяющего соотношение элементов между собой и их структурой, с контексте природной системы.

Методы археологии. Объект археологии. Археологические источники

Процесс развития и формирования археологической терминологии. Формирование региональной археологии. Язык археологии. Язык археологического описание. Фото и графическая фиксация археологического материала. Этапы археологического исследования. Археологическая разведка, сбор и фиксация материалов. Определение исторической значимости археологических материалов. Учет и регистрация памятников. Методы проведения археологических раскопок на памятниках различного типа. «Новая археология» и проведение масштабных раскопок.

Формирование исторических знаний об объекте исследования. Объект археологии - археологический памятник. Объект археологии - реконструкция древнего общества. Термин «факт» и его значение в археологии. Археологические материалы из раскопок в роли «факта». Научная реконструкция археологических материалов и памятников. Определение исторической значимости фактов археологии. Формирование знаний на объекты археологического исследования. Дифференциация методов изучения объектов истории и археологии.

Объект науки – археологические источники. Виды археологических источников. Культурный слой, стратиграфия и хронология. Таксономический анализ археологических источников. Способы определения уровня сохранности археологических материалов и памятников. Типы памятников и формирование базовой терминологии археологической науки. Значение термина «цивилизация» и ее взаимосвязь с определенными типами памятников. Археологические источники и географическая среда. Изучение

вопроса социальной значимости археологических исследований и археологических материалов.

Формирование термина «археологическая культура». Способы и методы определения археологической культуры. Век, исторический период, историческая эпоха и понятие культуры. Развитие культуры, сохранность и прерывность. Культурное пространство. Влияние среды обитания. Культура, типы культур. Формирование структуры культуры, взаимодействие культур. Содержание термина историко-культурная общность. Проблема археологической культуры и этноса. Археологические материалы и этнос. Археологическая культура и мировоззрение. Археологическая культура и географическая среда.

Системный анализ и классификация

Структура археологических исследований. Сбор материалов и типологический анализ. Содержание и значение «полевого» описания. Первичные признаки археологических памятников и материалов. Определение сохранности памятника. Классификация памятников. Составление типологического списка памятников. Полевая фиксация археологических материалов и памятников. Классификация материалов в процессе археологического изучения. Дифференциация и сходство археологических материалов и памятников. Датирование археологических материалов способами классификации источников. Использование методов естественных наук для установления возраста археологических памятников, материалов. Письменные источники, типология археологических источников, способы изготовления материалов, технологические признаки. Датировка и хронология. Использование археологических источников в исторических реконструкциях.

Археологические построения

Относительное однообразие археологических построений. Два типа построений: компиляция и экспликация. Компиляция – описательная часть исследования. Своды памятников, каталоги музеев, археологические отчеты, инвентарные записи и т.д. Объективность и субъективность компиляции.

Структура и функции компиляций. Отбор материалов. Проблема представления. Документальный язык. Естественный язык. Научный язык. Оценка качества компиляции.

Эспликация – пояснение фактического материала, реконструкция исторических событий и исторической действительности.

Типологические построения. Внутренние и внешние признаки. Промежуточное положение типологий. Логический анализ типологических построений. Индуцированные типологии. Дедуктивные типологии. Простые интерпретации: совпадение, влияние, наследование. Нормативные интерпретации: идеи, верования, культурные ценности. Динамические

интерпретации: системы поведения. Логический анализ интерпретационных построений. Формализация. Оценка экспликации.

Археологическое исследование и научное заключение. Приемы научных рассуждений и археологическая публикация

Систематизация материалов археологических раскопок. Проведение раскопок и научный вывод. Вещи и их системная, логическая и историческая оценка. Методы описания материалов. Взаимосвязь между эмпирическим и теоретическим методами исследования. Взаимная детерминированность теории и структурного анализа археологического источника (составление схем, таблиц, историко-географических карт, математический подсчет и мн. др.). Археологическое заключение и использование достижений различных научных направлений. Проблемы географии, топографии, топонимики и др. Мировая археология. Роль археологических открытий и достижений. История и археология.

Каталогизация. Классификация. Распознавание образов. Исторические выводы.

Общая схематизация компилятивных и экспликативных построений: задачи, свод, описание, упорядочение, интерпретация, оценка достоверности.

Отличие компиляций от экспликации. Риторика. Инфляция публикации. Некоторые недостатки современной археологической литературы. Нормативные принципы экспликативных публикаций. Пределы теоретической археологии.

Основные тенденции в развитии мировой этнологии

Концепт «этничности» – история и обстоятельства его появления в мировой гуманитарной науке. Примордиализм и немецкий романтизм (Гердер Г.). Социобиологический примордиализм (Р.Шоу, Ю. Вонг, П. ван дер Берг, Л. Гумилев). Эволюционно-исторический примордиализм (К. Гирц, У.Коннор, Дж. Армстронг, В.Мюльман). Понятия «этнокультурная общность», «этнонация». Примордиалистское представление этноса. Понятие этносферы как формы жизнедеятельности человека на Земле. Конструктивистский и инструменталистский подходы к исследованию этничности. Этнос как идеальный (идеологический) конструкт. Концепция «нация – государство», нации и национализм – как «воображаемые общности» (Б. Андерсон). Методологические параметры этнологического инструментализма. Инструментализм и прагматизм Ч. Пирса. Инструментализм в этнологии (Дж. Дьюи, Д. Белл, Г. Вулп, Н. Глейзер, Д. Мойнихен). Инструментализм и консерватизм. Конструктивизм (Б. Андерсона, Э. Геллнера, Э. Хобсбаума, Э. Гэйбл, Дж. Клиффорд, Р. Хандлер, Дж. Комарофф, Д. Кондо, В.А. Тишков).

Этничность как форма преодоления «социального стресса». Этническое сознание как политическая сила (У. Коннор). Понятия этнокультурного и гражданского видов национализма. Этническая

идентичность как результат социального взаимодействия. Анализ этнической идентичности с позиций анализа «этнического самосознания» (Ю.В. Бромлей, Л.М. Дробижева, В. И. Козлов и др.). Междисциплинарный подход к анализу этнического самосознания (на стыке этносоциологии, политологии, социальной психологии).

Ведущие направления и концепции в мировой этнологии

Одной из характерных черт современного научного мировоззрения является отсутствие общей универсальной теории в этнологии, с помощью которой можно было бы объяснить все многообразие этнических явлений. Имеющиеся теории и концепции представляет собой лишь модель и инструмент познания. Поэтому научные исследования концентрируются вокруг социально значимых проблем, для решения которых используются параметры уже существующих теорий или, в случае необходимости, разрабатываются новые концептуальные модели.

Концепции культурного релятивизма, идеи неозволюционизма и культурной экологии, составляющих основу «большой теорией» американской культурной антропологии (К. Гирц, Р. Тернер). Отказ от принципа европоцентризма в пользу герменевтической антропологии в американской этнологической школе. «Манчестерская школа неофункционализма» (М. Глюкман), новая концепция социального структурализма (Р. Нидхем) в Великобритании, новый вариант исторического материализма (М. Годелье, К. Мелиссо) во Франции, этносоциологии (Ю.В. Арутюнов, Л.М. Дробижева) в России. Другие европейские этнологические школы и концепции.

Теории миграционизма, диффузионизма и трансмиссионизма в этнологии. Немецкая школа этнологии. Географический подход (Фридрих Ратцель). Народ и пространство (география). Диффузионизм. Миграционизм и гипермиграционизм. Гелиолитические школы (панегиптизма С. Э. Графтона, Тур Хейердал). Теория морфологии культуры (Лео Фробениус). Культурные круги Фрица Гребнера. Теория прамонотеизма и диффузия Вильгельма Шмидта. Идеи Марии Гимбутас. Инвайронментализм (Э.Семпл). Географический детерминизм К.Хаусхофера. Диффузия идей в языке. Современные теории диффузионизма и миграционизма. Механизмы диффузии. Типы диффузий. Типы миграций. Современные подходы в истории к изучению диффузий и миграций.

Теория хозяйственно-культурных типов, принципы их картографирования

Понятие о «хозяйственно-культурных типах». Роль естественно-научных дисциплин в создании данной теории. Вклад в разработку названной теории Ф. Гребнера, Л. Фробениуса В. Шмидта и др. исследователей, особенно М.Г. Левина и Н.Н. Чебоксарова. Понимание ими под хозяйственно-культурными типами определенных комплексов

особенностей хозяйства и культуры, которые формируются естественно-исторически у различных этносов, расположенных на близких уровнях социально-экономического развития и обитающих в сходных естественно-географических условиях. Их непосредственная связь с тремя способами производства – с преобладающей ролью охоты, собирательства и примитивного рыболовства; ручного земледелия и скотоводства; пашенного земледелия. Теории других исследователей – В. Чернецова, С. Токарева, А. Окладникова, Г.Маркова, С.И. Вайнштейна, касающихся других локальных хозяйственно-культурных типов.

Методология этнологических исследований

Предметная область этнологического исследования, которая определяют выбор его методологических ориентиров и формулируют основные правила познавательной деятельности в таком исследовании. Применение понятия методологии этнологического исследования как для выражения системы специальных принципов, приемов и методов познания, используемых в данной отрасли исторической науки, так и для непосредственного использования в процессе завершающей стадии научного исследования. Методология этнологического исследования обладает многоуровневой структурой. Так, согласно одной из них, ее первый уровень представляют знания общетеоретической направленности, в которой методологическую функцию выполняет эпистемология как теория познания. Научные концепции и формальные методологические теории, в состав которых входят теоретические знания о сущности, структуре, принципах, правилах и методах научного исследования вообще, составляет второй уровень. Теоретическими знаниями, которые отличаются своей предметной привязанностью и отнесенностью методологических рекомендаций к определенному классу исследовательских задач и познавательных ситуаций, специфических для данной области знаний, характеризуется третий уровень.

Используемые в этнологии общенаучные методы исследования. Аналитические методы. Сравнительно-исторический (кросс-культурный/компаративный) метод исследований. Типологический метод. Формы сравнительно-исторического метода: историко-типологическое сравнение, историко-генетическое сравнение, историко-диффузионное сравнение. Системный подход в этнологии; признаки системы. Метод реконструкции. Метод «культурных пережитков». Метод археолого-этнографических аналогий. Математико-статистические межкультурные исследования для изучения вариабильности и корреляции различных черт культуры у разных этносов.

Особенности методики сбора материалов этнологических исследований

Трудности предварительного планирования всего хода полевого этнологического исследования, включая такую важную часть как работа с

информаторами. Тем не менее, на начальном этапе этнологического исследования этнограф не выдвигает гипотез, в результате этого может изменяться последовательность этапов исследовательской программы, которые могут происходить одновременно. При этом центральное место в исследовательском процессе занимает обработка информации. Необходимость придерживания принципов отказа от иерархии взаимоотношений между исследователем и информатором, включение информатора в процесс получения нового знания. Проведение анализа данных, включая интерпретацию и их описание с точки зрения информатора, так как компетентность исследователя постоянно подвергается критическому анализу. В этнологическом исследовании, где источником информации является наблюдение, анализируют вербальные – записанные на магнитофон и расшифрованные реакции и невербальные – зафиксированные с помощью видеокамеры и других технических средств. Целесообразность проведения интерпретации результатов этнологического исследования с учетом социального и непосредственного контекста с информатором.

Использование в этнологическом исследовании методов других гуманитарно-естественных наук

Взаимосвязь при исследовании этносов, системы их жизнедеятельности в экономической, социальной, культурной и других сферах с другими науками, среди которых наиболее близкими к этнологии по предмету и методам своих исследований являются антропология, культурология, социология, психология, демография, география и пр. Так, с антропологией общим предметом исследований являются вопросы этногенеза и антропологического состава этносов. С социологией этнологию сближают методы выявления этнических и социокультурных процессов, социальной динамики этнических культур, социальной дифференциации этносов, этнического самосознания, этнических особенностей психики разных этносов и т.д. Взаимосвязь этнологии и культурологии проявляется в методах исследования потребления культуры, этнокультурных ценностей, инкультурации, межэтнических взаимодействий и культурной специфики этносов. Этнологию и психологию, особенно социальную и этническую сближают методы изучения и выяснения традиционного и обыденного в ролевом, нормативном поведении индивида, механизмов формирования стереотипов этнического самосознания и самоидентификации. С демографией, в первую очередь с этнодемографией есть много общего при анализе методов исследования демографических, миграционных процессов, динамики численности тех или иных этносов. С географией имеются точки соприкосновения в вопросах раскрытия расселения этносов, этнических территорий и этнических границ. Это же относится к методам изучения социализации детей и подростков с такой отраслью педагогики, как этнопедагогика и т.д.

Стратегический план этнологического исследования

Основная предпосылка для выбора стратегического плана исследования – состояние наших знаний к моменту сбора эмпирических данных и отсюда – возможность для разработки гипотез. Существует четыре основных варианта стратегии исследовательского поиска. 1. Формулятивный (разведывательный), направленный на выявление проблем и формулировку гипотез. 2. Описательный (дескриптивный), применяемый при исследовании качественно-количественных особенностей современных этнокультурных процессов и явлений. 3. Аналитико-экспериментальный, используемый при выявлении функциональных взаимосвязей исследуемого объекта. Обычно практикуется при разовом стационарном обследовании, в котором сбор данных осуществляется в максимально короткие сроки во избежание искажающих временных воздействий. 4. Повторно-сравнительный, практикуемый для выявления основных тенденций исследуемых процессов, предполагающий сопоставление данных в конкретном временном интервале. Указанное исследование может проводиться также и в рамках одного временного интервала для того, чтобы установить общность и специфику изучаемых вопросов в региональном, социально-культурном и других разрезах. Нередко в том или ином исследовании могут сочетаться все или несколько из указанных стадий.

ПРИМЕРНЫЙ ПЕРЕЧЕНЬ ТЕМ СЕМИНАРСКИХ ЗАНЯТИЙ

1. Понятия археологической методологии, методики и метода.
2. Фундаментальные понятия археологического познания.
3. Виды источников, методы изучения.
4. Специфика археологических источников. Проблема субъективности/объективности.
5. Классификация, систематизация, типология источников.
6. Методы датировки и синхронизации.
7. Методы выделения археологических культур и культурно-исторических общностей.
8. Суть сравнительно-исторического и структурно-семиотического методов.
9. Основные тенденции в развитии мировой этнологии.
10. Важнейшие тенденции в развитии отечественной этнологии.
11. Теория этноса. История и современное состояние.
12. Научные концепции и методологические теории в этнологии.
13. Используемые в этнологии общенаучные методы исследования.
14. Методы выявления этнических и социокультурных процессов в этнологии и социологии.
15. Исследования по прикладной этнологии.
16. Особенности фундаментальных исследований в этнологии.
17. Концепция государственной национальной политики в Казахстане.

18. Теория конструктивизма в трудах В.А. Тишкова.
19. Исследования основных принципов изменения этнических и этнографических явлений.
20. Основные теории национализма в зарубежных социальных науках.

ПРИМЕРНЫЙ ПЕРЕЧЕНЬ ТЕМ ДЛЯ САМОСТОЯТЕЛЬНЫХ РАБОТ ДОКТОРАНТОВ

1. Методология археологии и этнологии.
2. Археологические и этнологические источники.
3. Археологическая культура.
4. Археологическое построение.
5. Проблемы теоретической археологии и этнологии.
6. Типы памятников и значение термина «цивилизация».
7. Археологическая культура и проблемы этнических общностей.
8. Принципы археологических и этнологических публикаций.
9. Методология и методы культурно-исторической интерпретации в археологии (в производственной, социальной, жизнеобеспечивающей, мировоззренческой сферах)
10. Направление археологических исследований.
11. Методы археологии.
12. Объект археологии и этнологии.
13. Стратиграфия и хронология.
14. Анализ и классификация.
15. Компиляция и экспликация.
16. Важнейшие положения теории этничности в работах зарубежных ученых.
17. Функционализм как особая форма исследования в этнологии.
18. Теория инноваций в этнической культуре
19. Методы анализа эмпирических данных в этнологическом исследовании.
20. Проблемы этничности и толерантности в современной этнологии.
21. Проблемы формирования этнической идентичности и этнического самосознания.
22. Методы и принципы этнологических исследований.
23. Историко-географическое направление в исследовании теоретических проблем этноса.

СПИСОК РЕКОМЕНДУЕМОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

Основная:

1. Аникович М.В. Методология археологии и новые подходы к изучению верхнего палеолита Евразии. – Новосибирск: Новосиб. гос. ун-т, Ин-т археол. и этногр. СО РАН., 2010. – 54 с.
2. Вагнер Г.А. Научные методы датирования в геологии, археологии и истории. – М.: Техносфера, 2006. – 576 с.
3. Клейн Л.С. История археологической мысли. В 2 т. Т. 1. – СПб.: Изд-во С.-Петерб. Ун-та, 2011. – 688 с.
4. Клейн Л.С. История археологической мысли. В 2 т. Т. 2. – СПб.: Изд-во С.-Петерб. Ун-та, 2011. – 624 с.
5. Клейн Л.С. Новая археология (критический анализ теоретического направления в археологии Запада). – Донецк: Донецкий национальный университет, 2009. – 393 с.
6. Мартынов А.И., Шер Я.А. Методы археологического исследования. – М.: Высш. шк., 2002. – 240 с.
7. Қалыш А.Б. Этнологияның іргелі мәселелері. Оқу құралы. – Алматы: Қазақ университеті, 2013. – 120 б.
8. Садохин С.П. Концепции современного естествознания: учебное пособие. – М.: КноРус, 2012. – 220 с.
9. Лукьянов И.Е., Овчаренко В.А. Антропология: учебное пособие. – М.: НИЦ ИНФРА-М, 2014. – 358 с.
10. Садохин А.П. Этнологии: учебное пособие. 3-е изд. – М.: Альфа-М., 2014. – 252 с.
11. Хакимов Р.С. Историческая этнология: парадигма и инструментарий. – Казань: Институт истории им. Ш. Марджани, 2012. – 440 с.
12. Широкогоров С.М. Этнос. Исследование основных принципов изменения этнических и этнографических явлени. – М.: Либроком, 2012. – 136 с.

Дополнительная:

1. Коробов Д.С. Основы геоинформатики в археологии. – М.: : Издательство Московского университета, 2011. – 224 с.
2. Междисциплинарные исследования в археологии и этнографии Западной Сибири. Томск: Изд-во Том. ун-та, 2002. – 224 с.
3. Методика археологических исследований Западной Сибири. – Омск: «Фаворит». 2005. – 328 с.
4. Омаров Ғ.Қ. Практикалық археология: Оқу құралы. – Алматы: Қазақ университеті, 2014. – 110 б.
5. Петров Н.И. Археология. – СПб.: Издательство «СПбКО», 2008. – 232 с.
6. Фаган Б., Де Корс К. Археология. В начале. – Москва: Техносфера, 2007. – 592 с.
7. Щапова Ю.Л. Археологическая эпоха: Хронология, периодизация, теория, модель. – М. : Либроком, 2010. – 192 с.

8. Арутюнов С.А. Силуэты этничности на цивилизационном фоне: Монография. – М.: НИЦ ИНФРА-М, 2012. – 416 с.

9. Рыбаковский Л.Л. Миграция населения. Три стадии миграционного процесса.(Очерки теории и методов исследования). – М.: Наука, 2014. – 217 с.

10. Шкляр М.Ф. Основы научных исследований: учебное пособие. 4-е изд. – М.: Дашков и К, 2013. – 240 с.

МАЗМҰНЫ

ҚАЗІРГІ ТАҢДАҒЫ ӘЛЕМДІК АРХЕОЛОГИЯ МЕН ЭТНОЛОГИЯ ДАМУЫНЫҢ НЕГІЗГІ ТЕОРИЯЛЫҚ ЖӘНЕ ӘДІСНАМАЛЫҚ БАҒЫТТАРЫ.....	4
ҚАЗІРГІ ТАҢДАҒЫ ӘЛЕМДІК АРХЕОЛОГИЯ МЕН ЭТНОЛОГИЯ ДАМУЫНЫҢ НЕГІЗГІ ТЕОРИЯЛЫҚ ЖӘНЕ ӘДІСНАМАЛЫҚ БАҒЫТТАРЫ	16
СОВРЕМЕННЫЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ НАПРАВЛЕНИЯ В МИРОВОЙ АРХЕОЛОГИИ И ЭТНОЛОГИИ	28
СОВРЕМЕННЫЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ НАПРАВЛЕНИЯ В МИРОВОЙ АРХЕОЛОГИИ И ЭТНОЛОГИИ	42